MARS *et* HISTORIA

25 JAAR
MARS et HISTORIA
1966 - 20 augustus - 1991

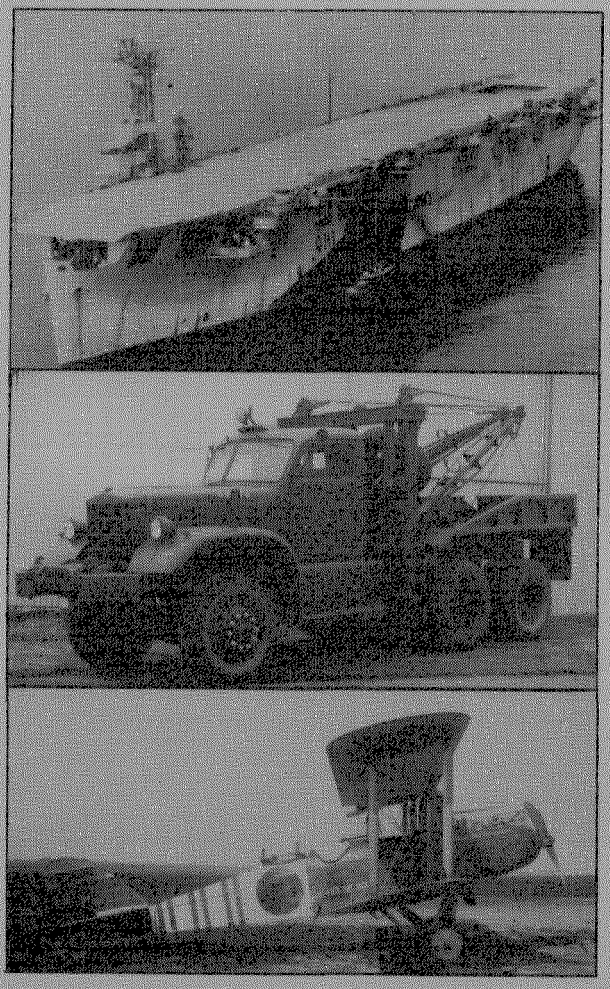

25e Jaargang nummer 4 - juli/augustus 1991

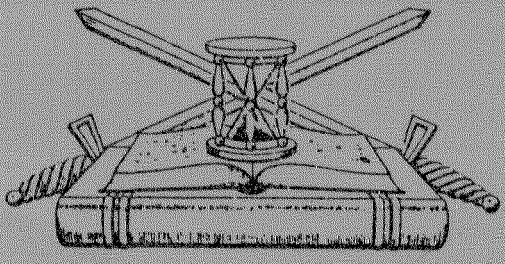

ORGAAN
van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie. Opgericht 20 augustus 1966. Verschijnt 6 x per jaar.

Beschermheer: Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR:

Voorzitter: H. Muller, **Vice-Voorzitter:** F.J. van Lier, **1e Secretaris:** mevr. P.H.Th. Dumon, **Penningmeester:** drs. J.A. Bom, **2e Secretaris:** E.W. van Popta, **Leden:** jhr.mr. D.J.H.N. den Beer Poortugael, J. van den Berg, B.C. Cats, J.A.H. Engelman, H.F. Fabri, mr. C.J.H. Kramers, C.B. Nicolas.

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:

Voorzitter: Willem III-laan 14, 4835 LB Breda, tel.: 076-653239. **Vice-voorzitter:** Herenstraat 9, 4116 BK Buren. **Secretaris:** Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, tel.: 015-567564. **Penningmeester:** Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, tel.: 01751-18624. De contributie bedraagt per jaar min. **f 35,00**, te storten op rek.nr. **65.82.12.125** van de Nederlandsche Middenstandsbank te Wassenaar, t.n.v. de Nederlandse Vereniging van Militaire Historie of op giro **29 40 790** van de N.V.M.H. te Wassenaar.

SAMENSTELLING REDAKTIECOMMISSIE:

J. van den Berg, H.F. Fabri, E.W. van Popta.

Redaktie-adres: Cronestein 85, 2804 EL Gouda.

Ledenadministratie: Mevr. P.H.Th. Dumon, Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, tel.: 015-567564.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN:

(1) 'KRIJGSGESCHIEDENIS, KORPSGESCHIEDENIS,' vóór 1813, olv drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage 070-3251955
ná 1813 olv E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade (gem. Nuth) 045-242962
Middeleeuwen olv drs. R.P. de Graaf, Poortjesgoed 14, 3901 LC Veenendaal 08385-27780

(2) 'TRADITIES EN CEREMONIEEL' olv P. van der Burg, Hoofdstraat 94, 3972 LC Driebergen 03438-17588

(3) 'UNIFORMKUNDE' olv F.A.Th. Smits jr., Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg 070-3873961
M. Talens, Salomonszegel 115, 7322 ET Apeldoorn 055-661706

(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN' olv H.G. Meijer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray 04780-82992
B.W. Wagenaar, Händelstraat 18, 1901 VA Castricum 02518-53084

(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN' olv B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum 02159-13563
C. van Ekeris, Anslostraat 183, 2533 KD 's-Gravenhage 070-3886566

(6) 'WAPENS EN MUNITIE' olv drs. J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden 071-894012

(7) 'MILITAIRE MUZIEK' olv mr. R.A. Schimmel, De Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage 070-3246568

(8) 'OVERZEESE VERSTERKINGSWERKEN MET NEDERLANDSE HISTORIE' olv. A.F. Lancker, Weidemolen 56, 1703 TB Heerhugowaard 02207-43171

(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS' olv M.K. Zaagman, Ds. Van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (ZH) 070-3946539

(10) 'NAPOLEONTICA' olv Joh. Schaede, Wouwermanstraat 31III, 1071 LW Amsterdam 020-6624311

(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG' olv E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade (gem. Nuth) 045-242962

(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN' olv D.E.J. Stoot, De Wouden 87, 9405 HC Assen

(13) 'VAANDELS EN STANDAARDEN' olv Kl. Sierksma, 'Nij Midgaard', Woelwijk 1, 9255 KE Tytsjerk 05118-2524

(14) 'EERSTE WERELDOORLOG' olv dr. F. Snapper, Burg. Patijnlaan 136, 2585 BM 's-Gravenhage

(15) 'KONINKLIJKE MARINE' olv B.E. Stuit, Middelzand 2711, 1788 CM Den Helder 02230-44649

(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE' olv G. van Zuijdam, Dennenlaan 12, 7313 AM Apeldoorn 055-553839
W. Plink, Midachten 53, 8162 CK Epe 05780-12138

(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' olv F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo 03417-51983

(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS' olv M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage 070-3634391
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede 023-291324
W. den Dunnen, Eekhoornrade 50, 2544 VB 's-Gravenhage 070-3679631

(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT' olv J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda 01820-34283
Dr. P.C. Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda 01820-35332

(20) 'KNIL' olv C.A. Heshusius, Van Alkemadelaan 350, flat 316, 2597 AS 's-Gravenhage 070-3248495

(21) 'MILITAIRE BIBLIOGRAFIE TIJDSCHRIFTEN' olv drs. M.J. Lohnstein, Vondellaan 15, 6881 MC Velp 085-615484

(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN' olv drs. J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar 01751-18624
J. Albarda, Lindenheuvel 12A, 1217 JX Hilversum 035-46815

(23) 'KORPS MARINIERS' olv drs. J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden 02159-46037

Reeds verschenen nummers kunt U, zolang de voorraad strekt bestellen bij J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda, tel.: 01820-34283.
Losse nummers (inclusief portokosten) f 6,75, over te maken aan de penningmeester. Lustrumnummers (5/81 en 5/86) f 12,50 (inclusief portokosten). Themanummer 40/45 (3/90) f 10,- (inclusief portokosten).
Enveloppen 'Nederlandse schilders van militaire taferelen' f 6,- per stuk (inclusief portokosten) overmaken op postgiro 3141628 t.n.v. H. Muller te Breda.
Verkrijgbaar zijn de nrs. 2 (W.C. Staring), 3 (J.W. van Oorschot), 4 (A.M. Luyt) en 5 (H.M. Krabbé).

Afscheidsdefilé Amsterdamse Schutterij in 1907.

25 JAAR MARS et HISTORIA

UNIEKE TENTOONSTELLING OVER SCHUTTERIJ IN NEDERLAND

Het zilveren jubileum van onze vereniging wordt extra geaccentueerd door een speciale tentoonstelling over de schutterij in ons land tijdens de periode 1813 tot 1907. Onder de titel BURGERS IN HET GEWEER wordt tot en met 20 oktober a.s. in het Museum Flehite, Westsingel 50 te Amersfoort een expositie van schilderijen en memorabilia over de schutterij gehouden.
De schutterij is in Nederland ontstaan na de middeleeuwen en werd gevormd door een gewapende burgerwacht ter bescherming van eigen huis en haard.

Voor de expositie werden tien schilderijen uit verschillende musea bijeengebracht. Bovendien is een belangrijke bijdrage van het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum 'Generaal Hoefer' uit Delft in de tentoonstelling opgenomen
De tentoonstelling BURGERS IN HET GEWEER werd op dinsdag 10 september 1991 om 11.00 uur geopend door de heer A. Schreuder, burgemeester van Amersfoort.

KOMT ALLEN NAAR AMERSFOORT

Leden van Mars et Hstoria hebben gratis toegang!

MARS *et* HISTORIA

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremoniëel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

25e Jaargang nummer 4 **juli/augustus 1991**

INHOUD

F.J. van Lier: Militariade
C.A. Heshusius: Uit het dagboek van Luitenant Donck (43)
Jhr. J.J.G. Beelaerts van Blokland: De Slag bij Nieuwpoort 2 juli 1600
A.F. Lancker: De VOC en haar forten
B.C. Cats: Het embleem van het Korps Mariniers (3)
Bestuursmededelingen: Jubileum Jaarvergadering; Introductie op de lezing 'De oorlog in Korea'; 4de Opgave aanvulling en wijziging op de ledenlijst van november 1990; Jaarverslag van de secretaris over de periode juli 1990-juli 1991; Jubileumnajaarsexcursie 1991; Oproep aan de Afdelingscorrespondenten; Contributie 1991; B.C. Cats: De Jager-Erebadge; Nieuwe boeken; Aanmeldingsformulieren.

9 november a.s.
JAARVERGADERING
Militaire Luchtvaart Museum
Soesterberg

9 november a.s.
JUBILEUMRUILBEURS
Militaire Luchtvaart Museum
Soesterberg

26 oktober a.s.

JUBILEUMEXCURSIE
BOURTANGE

MILITARIADE

Een onregelmatig verschijnende rubriek met wetenswaardigheden over onze interessegebieden, met U en voor U verzameld door F.J. van Lier, Herenstraat 9, 4116 BK Buren, (Gld.).

1. Om te beginnen wil ik hier enige boeken noemen, waarvan onze vereniging weliswaar geen recensie-exemplaar ontving, maar waar van we verwachten, dat toch vele leden er belangstelling voor zullen hebben.
   - 'Veroordeeld tot graver', Graven voor de O.T. in Noord Nederland '40-'45, door Hidde J. Luining. Uitgeverij Profiel b.v. te Bedum. Omvang 136 blzn., goed geïllustreerd. Prijs *f* 25,00 te bestellen bij Profiel, Antwoordnummer 20602, 9780 XJ Bedum.
   - 'Er stond een skelet op wacht', door l.Kol. b.d. L.M.A. van Oyen. Soldatenverhalen, uitgegeven door Brabantia Nostra, Vogelenzanglaan 3, 4835 EL Breda. Prijs *f* 35,00. De omvang is 180 blzn. tekst met veel foto's. Te bestellen door overmaking van de prijs + porto op giro 1412138 van genoemde uitgever.

   We ontvingen wel een recensie-exemplaar van het boek 'Je moet nu gaan' door H.C. Peters, Uitgave van Uitgeverij Van Wijnen, Postbus 172, 8800 AD Franeker, 200 blzn, vele illustraties, prijs *f* 25,00, ISBN 90 5194 051 3. Aan de hand van dagboekfragmenten verhaalt Peters over ruim drie jaren dienst in de tropen, bij de AAT van de 1e divisie 7 december. Niet alleen de dienstverrichtingen komen aan bod, maar ook de vrijetijdsbesteding, de soldaten-interpretatie van de politieke ontwikkelingen etc. 'n Prettig leesbaar, menselijk geschreven boek met vele zelf gemaakte foto's. Zal vooral de oud-Indiëgangers aanspreken.
2. Van onze correspondent, Maj. Marns B.E. Stuit, ontvingen we bericht van de oprichting (in april van dit jaar) van een stichting 'Kring Vrienden van het Helders Marinemuseum'. Deze stichting ondersteunt het streven van de leiding van het museum om de Marinegeschiedenis levend te houden en voor een ieder optimaal toegankelijk te maken. Na dit jaar wordt het museum belangrijk uitgebreid. Bovendien wil men het publiek meer bieden dan alleen de statische expositie. Rondleidingen, lezingen, excursies en evenementen moeten het museum aantrekkelijk houden voor die belangstellenden, die het niet bij één bezoek willen houden. De Kring van vrienden wil de museumleiding bijstaan bij het verwezenlijken van dit ambitieuze programma en het museum daarmee de gewenste toegevoegde waarde geven. Vrienden hebben doorlopend gratis toegang tot het museum. Wie donateur wordt krijgt 2 gratis toegangskaarten. De minimumbijdrage per jaar bedraagt *f* 25,00, over te maken op Rabobank rek. nr. 330687905 of giro 87522 t.n.v. penningmeester Stichting Kring Vrienden Helders Marinemuseum te Den Helder.
3. Van een gepensioneerde Deense Sergeant-Majoor van de Paracommando's, die nu dient aan het hof van de Deense Koningin-moeder op Slot Amaliënborg ontving ik een bijzonder prettige brief. Hij schrijft, dat hij verzamelaar is van emblemen en hoofddeksels van para's (militair), speciale eenheden, luchtlandingstroepen, (commandotroepen), mariniers, (kikvorsmannen) e.d.
   Hij zoekt contakt met soortgelijke verzamelaars in andere landen, dus ook in Nederland. Wie schrijft hem eens (in de Engelse of Deense taal s.v.p.)?
   Zijn adres luidt: Torben U. Madsen, Frederik den VIII's Palace, Amalienborg Palace, 1257 Copenhagen K Danmark.
4. In het Nederlands Vestingmuseum is tot en met 31 oktober, een bijzondere tentoonstelling van luchtfoto's uit de 20-er en 30-er jaren te zien: 'Forten en

vestingen vanuit de lucht'.
Op de foto's zijn duidelijk de sporen van vele eeuwen vestingbouw waar te nemen. Al vóór de Eerste Wereldoorlog werden in Nederland de eerste luchtfoto's gemaakt. Dit gebeurde met een normale grondcamera, een speciale luchtcamera was nog niet beschikbaar. Tijdens deze oorlog kreeg de nog jonge afdeling luchtvaart van het Nederlandse leger de beschikking over luchtcamera's. Na de oorlog werd er uit de Duitse oorlogsvoorraden een groot aantal camera's aangekocht. De luchtfotografie was een belangrijk hulpmiddel voor de militaire luchtverkenning.
In de jaren na de oorlog werd de luchtfotografie voor militair gebruik geprofessionaliseerd. De Luchtvaartafdeling kreeg de beschikking over een eigen gebouw, ingericht met moderne apparatuur.
In de jaren '20 en '30 zijn duizenden opnames van Nederland gemaakt. Een groot gedeelte van de negatieven, glasplaten van 18 x 13 cm, is gelukkig bewaard gebleven. Deze negatieven bevinden zich in het fotoarchief van de Sectie Luchtmacht Historie in Den Haag.
Door de eeuwen heen hebben steden verdedigingswerken gebouwd om zich te beschermen tegen vijanden. Gedurende de middeleeuwen waren dat stadsmuren, vanaf de 16e eeuw vestingwerken met bastions, vaak omgeven door een gracht. In de 19e eeuw werd rond enkele steden een kring van forten gebouwd. In de 20e eeuw blijken deze forten en vestingen hun militaire waarde te hebben verloren. De foto's in de expositie geven een beeld van Nederlandse vestingsteden voor de stadsuitbreidingen en ruilverkavelingen. De sporen van de vroegere verdedigingswerken zijn echter goed waarneembaar. Singels, bastions, wallen, grachten en ravelijnen zijn duidelijk te zien. Soms in hun oorspronkelijke verschijning zoals bij de als monument beschermde vesting Naarden; soms zijn de vormen van de oude verdedigingswerken nog herkenbaar in parken en wegen.
De tentoonstelling bestaat uit twee delen: het eerste deel laat vestingsteden zien, waar onder Naarden. In het tweede deel worden foto's van forten rond Amsterdam en Utrecht getoond. Bij de foto's wordt een korte uitleg gegeven over de Nederlandse vestingbouw aan de hand van kaarten en schematische weergaves van vestingwerken zodat theoretische vestingbouw en praktijkvoorbeelden direct te vergelijken zijn.
Tentoonstelling: Forten en vestingen vanuit de lucht t/m 31 oktober 1991 in: Het Nederlands Vestingmuseum, Westwalstraat 6, 1411 PB Naarden, tel.: 02159-45459.
Openingstijden: ma t/m vr 10.00-16.30 uur; za, zo en feestdagen 12.00 - 17.00 uur.

5. Wie geïnterresseerd is in de prachtige - meestal geëmailleerde - Franse baret- en borstemblemen doet er goed aan eens contact op te nemen met M. Régis Ladet van de firma L'Ancre Roege, B.P. 3154, 31027 Toulouse Cédex, France. Men ontvangt dan desgewenst regelmatig de prijslijst met afbeeldingen (gedeeltelijk in kleurendruk) van de voorradige insignes. De prijzen variëren sterk. 'n Vooroorlogs zeldzaam embleem komt al gauw op 1800 F. Francks, maar er zijn veel emblemen in de prijsklasse tussen 200 en 750 F. Francks.
6. Onlangs vierde 'De Lansier' de welbekende militariazaak aan de Zeilmakerstraat te Rotterdam het 35-jarig bestaan. Tevens werd de 35-jarige bruiloft gevierd van het echtpaar Wuijsman, onlosmakelijk verbonden aan 'De Lansier'.
Reden genoeg voor een feestelijke ontvangst van alle vrienden en relaties, op 29 juni j.l. te Rotterdam. Dat daarbij talloze leden van onze vereniging acte de présence gaven spreekt voor zich. De 'Wuijsmannen' werden op formidabele wijze in de bloemetjes gezet en talrijke cadeaux werden aangeboden. Zelf hadden zij voor alle aanwezigen ook een geschenk in de vorm van een jubileumboek, waarin niet alleen talloze anecdoten over de winkel en de klanten, maar daarnaast korte

artikelen over militaire onderwerpen, die de moeite van het lezen zeker waard zijn.
Wat ons betreft mag 'De Lansier' nog zeer vele jaren op gelijke voet doorgaan!

7. In de serie 'Nederlandse Militaire Luchtvaart' uitgegeven door de Stichting Vrienden van het M.L.M. in samenwerking met de afd. Luchtvaartkennis van de KNVvL, is alweer 'n nieuw deeltje verschenen. Het is deel VII 'de Gloster Meteor F.Mk.4', geschrven door Marcel Coenen en Nico Geldhof. Zoals gewoonlijk fraai en uitvoerig geïllustreerd, geeft dit boekje uitstekende informatie over het eerste straalvliegtuig van onze luchtmacht.
Schriftelijk bestellen van dit boekje kan door overmaking van *f* 8,00 op postbank nr. 413222 t.n.v. H.J. de Jong te Spijkenisse.
Bij het MlM kunt U het boekje ook zelf ophalen à *f* 5,00.

8. Indien U liefhebber bent van de muziek gespeeld door de Koninklijke Militaire Kapel, dan kunt U de komende tijd terecht:
   - op 27-9-1991 te Rhenen, Sporthal, 20.00 uur;
   - op 28-9-1991 te Heerlen, Schouwburg, 20.00 uur;
   - op 10-10-1991 te Helmomd, Schouwburg, 20.00 uur;
   - op 11-10-1991 te Geleen, Hanenhof, 20.00 uur;
   - op 25-10-1991 te Landsmeer, Sporthal, 20.00 uur;
   - op 31-10-1991 te Utrecht, Vredenburg, 20.00 uur.

   Het betreft hier steeds z.g.n. 'Goodwill-concerten'.

C.A. HESHUSIUS

Uit het dagboek van Luitenant Donck (43)

PADANG OP DE WESTKUST VAN SUMATRA

Donck had in de verte de kust van Atjeh zien verdwijnen toen hij op de 'Van Riemsdijk' zuidwaarts voer op weg naar zijn nieuwe bestemming in Nederlands-Indië: naar Batavia op Java.
'Fijn, weer op zee te zitten; het is kalm weer op deze maandag 16 februari 1903. Met veel deining, hetgeen voor enkelen toch voldoende is, zich onaangenaam te voelen. Men heeft mij als jongste officier aan boord belast met het commando over de aan boord zijnde onderofficieren en minderen van land- en zeemacht. Even voor ons vertrek uit Oleh Leue, bracht men mij de orders daarop betrekking hebbende. Het is mij best; er is maar n bezwaar aan verbonden. Als wij in Emmahaven van Padang zijn, mag ik niet naar de stad Padang. En daar had ik wel eens willen rondneuzen.
De 'Van Riemsdijk' stoomde niet zo ver uit de kust van de Oceaan, of ik kon Poeloe Raja en later Ketapan Pasir zien liggen, waar ik enige maanden had gezeten. Veel passagiers zijn er niet; de voornaamste is wel prof. Snouck Hurgronje'. Professor doctor Christiaan Snouck Hurgronje, toen 46 jaar oud, had een Indische carrière van 1899 tot 1906. Arabist, islamkenner en deskundige op het gebied van talen en culturen van de Indische archipel; was al enige keren in Atjeh geweest, al beginnend in 1891 en ook later. Hij was in Indië om de regering aldaar te adviseren op politiek-religieus-cultureel gebied in verband met de zich eindeloos voortslepende Atjeh-oorlog. Tesamen met Van Heutsz was hij het die het beleid wist op te bouwen rond de onderwerping van Atjeh. Zijn oeuvre 'de Atjehers' was daarbij van eminent belang. De contacten met deze zo bekende wetenschapper hebben ongetwijfeld grote indruk op Donck gemaakt toen hij na lange tijd Atjeh definitief verliet.
De schepen in die dagen voeren niet bijster snel. De eerste haven zou die van Padang

zijn, ruim 900 kilometer varens vanuit Koeta Radja. In de morgen van de 17e kwam luitenant Donck na een flinke nachtrust goed opgefrist aan dek:
'Aan dek gekomen zag ik de eilanden Babi en Nias liggen; in de avond kwamen de Mentawei-eilanden aan de beurt, liggend in de Indische Oceaan'.
Het was nu voor de tweede maal dat Donck op de Oceaan per schip de haven van Padang naderde. De eerste maal was dit geschied op 19 februari 1899; uit Nederland komend was het de eerste Indische haven die hij aandeed. Nu, op 18 februari 1903 was hij er weer terug na vier jaren: 'Des morgens vroeg aan dek komende, was het gebergte van Sumatra's Westkust reeds flauw zichtbaar. Wij naderden Emmahaven, de haven van Padang. Even als vier jaar geleden maakte dat naderen een enorme indruk op mij. Het KPM-schip 'Both' verliet de haven, toen wij instoomden. Een kolenboot was het enige schip dat wij aantroffen. De zieke militairen verlieten hier mijn transport, om naar de Padangse Bovenlanden te trekken. Vanmorgen vroeg hebben wij een overleden Atjeher aan de zee toevertrouwd.'

Van uit Atjeh zijn steeds met ieder schip zieke militairen en burgers meegezonden om enkele maanden in het koele klimaat van de Bovenlanden van Padang weer geheel op krachten te komen. Enige jaren eerder waren dat veelal honderden patiënten die leden aan beri-beri, een avitaminose (gebrek aan bepaalde vitaminen) die destijds vooral in Atjeh ontzettend veel mensenlevens kostte. In koele bergoorden daar, zoals Padang Pandjang en Fort de Kock, kregen de geëvacueerden volop vers fruit, groenten en eieren. In Donck's tijd woedde de ziekte lang niet meer zo erg; men had het menu van de militairen aangepast; men verstrekte nu zilvervliesrijst en vitaminerijke voeding. Toch bleven er lijders aan beri-beri, ook malaria; en zo bleef men zieken evacueren. Meest naar Padang, want dat was 'dichterbij' dan Java, dat weer zo'n duizend kilometer verder lag.
Donck bleef aan boord slapen en noteerde de dag er na, toen het schip nog in Emmahaven lag: 'Het was goed warm, ook aan boord, zodat ik mijn heil zocht in het stationsgebouwtje, waar het nog al koel was. Tegen het etensuur kwamen nieuwe passagiers aan boord en toen het twee uur was, verliet de 'Van Riemsdijk' de haven, om zijn reis naar Batavia voort te zetten, waar wij de dag na overmorgen zullen aankomen. Wij moeten echter ook nog Benkoelen aandoen'. De afstanden in de Indische archipel zijn ontzettend groot en de zeereizen bij overplaatsingen konden heel lang duren, vooral indien men ergens moest overstappen op een ander schip dat nog niet was aangekomen. Maar de reis van Donck ging vrij vlot:
'Op vrijdag 20 februari lagen wij om tien uur op de rede van Benkoelen. Het gezicht op de stad met zijn rode daken en woningen in Engelse bouwtrant, tegen het bergland aan gelegen, maakte een aardige indruk. Om vier uur verlieten wij de rede'.
Het had na de korte Britse bezetting van de Indische archipel (1811-1816) nog vrij lang, tot 1824, geduurd voordat ook deze plaats weer in Nederlandse handen kwam. In die korte spanne tijds had de Britse luitenant-gouverneur-generaal Raffles, die de terugkeer van ons bestuur met lede ogen zag, in Benkoelen nog het bewind gevoerd; hij had de stad een Engels aanzien gegeven, dat met het daar gebouwde fort, heden ten dage nog steeds zichtbaar is.

NAAR BATAVIA

Nog was het schip de zuidpunt van het 1700 km lange eiland Sumatra niet voorbij; ook nog niet op de 21e februari: 'Na het ontbijt liet de boot voor de kust van het plaatsje Kroeë, halverwege Benkoelen en Sumatra's Zuidpunt, het anker vallen. Om daar een assistent-resident met zijn vrouw op te nemen'. Genoemde functionaris was een hoge bestuursambtenaar van het korps 'BB' (Binnenlands Bestuur). Ook deze functionarissen werden om de paar jaar overgeplaatst en reisden dan mee op de KPM-schepen. De stemming aan boord was opperbest; men legde gezamenlijk een kaartje. Inmiddels passeerde het schip de zuidpunt en voer de grote Lampong-Baai binnen om daar nog

De 2000 km lange reis van Donck langs de kust van Sumatra terug naar Java (1903).

twee maal halt te houden.
'Om half zeven lagen wij te Telok Betong, de hoofdstad van dit gewest, waar nog een paar mensen aan boord werden genomen. Later bij Kaleandak, waar ook nog een familie werd opgepikt en daarna werd de koers op Tandjong Priok, de haven van Batavia, genomen'.
Ditmaal voer men erg noordelijk door Straat Soenda, het water dat Sumatra en Java scheidt en niet langs de beruchte vulkaaneilanden-groep Krakatau waar de uitbarsting, twintig jaar eerder in 1883 aan niet minder dan 36 duizend mensen het leven had gekost. Het was nu zondag 22 februari 1903: 'Al vroeg waren wij langs de kust van Bantam gevaren en om acht uur lag de 'Van Riemsdijk' aan de kade van Tandjong Priok gemeerd. Vlug handelde ik mijn zaken af en was dus spoedig zo ver dat ik alleen maar te wachten had op de trein naar Weltevreden (centrum van het nieuwe Batavia). Mijn makkers keken vreemd op dat ik al mijn zaken al geregeld had. 'Donck was nu al een soort routinier geworden. Vier jaar terug, bij de aankomst in Priok, was hij transportcommandant geweest en moest hij bij aankomst nog zeer veel regelen. Nu was alles heel erg simpel; veel bagage had Donck niet en ook nog geen gezin. Aangezien het zondag was, waren alle dienstkantoren gesloten en verliep alles nog eenvoudiger.
'Mijn eerste gang te Weltevreden was naar het Java-Hotel. Als ik morgen verneem welke dienstwoning ik krijg, ga ik de zelfde dag nog over. Fijn vond ik het om de drukke passage van Weltevreden weer te zien, alhoewel ik er even vreemd tegenover stond.'

Natuurlijk maakte Batavia als grote hoofdstad met alle vertier en druk verkeer (hij noemt het op ouderwetse wijze nog 'passage') op Donck, die zo uit de rimboe van Atjeh aankwam, een overweldigende indruk.
De bevolking van de hoofdstad bedroeg circa 120.000 zielen, waaronder ongeveer 9.000 Europeanen, 80.000 Inheemsen, 28.000 Chinezen en 3.000 overige landaarden.
Er was een tramnet met een stoomtram en zelfs al een electrische tram in bedrijf. Een enkele automobiel was nog iets heel bijzonders.
Verder ging alle snellere verkeer nog met door paarden bespannen rijtuigen van velerlei grootte en uitvoering.
Maar Donck was vlug aan het grotestadsleven gewend; de kamer was snel betrokken in het Java-Hotel, dicht bij het grote Koningsplein. Hij regelde terstond een programma:
'In de vooravond bracht ik een bezoek bij de vrouw van kapitein Lussanet, die ook in het hotel woont. Zij vond het natuurlijk leuk iemand te spreken, die zo regelrecht van haar man in Atjeh kwam. En in de na-avond trok ik naar de schouwburg'.

MELDINGEN EN . . .
GEEN DIENSTWONING

Het was weer een werkdag: maandag 23 februari 1903 en luitenant Donck was vroeg op stap, naar alle waarschijnlijkheid met een huurrijtuigje die er in Batavia bij honderden waren. Hij was deze dag - uiteraard - 'model' gekleed in donker uniform, sabel en witte handschoenen:
'In het zwart gestoken ging ik mij bij de verschillende chefs melden. De Inspecteur van de Infanterie, generaal-majoor Jhr. J.C.

van der Wijck. Ik bedankte hem voor zijn gunstige beschikking op mijn verzoek. Hij was zeer vriendelijk. Mijn bataljonscommandant is de majoor J.P. Linck; hij was destijds commandant van Banka. Hij ontving mij vriendelijk; vroeg of ik niet een maand verlof zou nemen, maar dat wilde ik niet. Nu, een paar dagen vrij dan, om mijn zaken te regelen, nu, dat wilde ik wel. Zo zal ik dus pas woensdag mijn dienst hervatten. Op het Plaatsbureau (het KNIL-woord voor garnizoensbureau) vernam ik dat ik voorlopig geen huis krijg, dus blijf ik voorlopig in het hotel, wat ik nu niet zo prettig vind. Enfin, Hettinga Tromp (ook pas uit Atjeh) logeert hier ook en dus heb ik gezelschap. Nadat ik teruggekomen, een wit pakean (pak) had aangetrokken, ben ik gaan winkelen, want mijn garderobe moest noodzakelijk aangevuld worden'.
De ene vrije dag besteedde Donck aan een rit per stoomtram door de stad. Deze tramlijn was behoorlijk lang, in totaal zo'n 15 km helemaal tot voorbij de zuidelijke voorstad Meester Cornelis. Verder stond het bezoek aan een passar (marktwijk) op het program en tenslotte aan de soos 'Concordia' aan het wijdse Waterlooplein, alwaar contact gemaakt werd met vele vrienden.

WEER DIENST DOEN

Luitenant Donck had dus een aanbod van verlof niet aangenomen. In het KNIL bestond het instituut van 'verlof' (zoals dat in het moederland gebruikelijk was, in het geheel niet. Men kreeg als officier (en als in Nederland gecontracteerd militair van de andere rangen) na een aantal jaren dienst in de tropen, bijvoorbeeld zes jaar, ongeveer even veel (betaalde) verlofmaanden in Nederland met vrije overtocht heen en terug. Verlof ter plaatse, dus in Indië zelf, bestond in feite niet. Wel kon men soms van de commandant een paar dagen 'vrij van dienst' krijgen. Een systeem dat heel goed werkte; vrij hebben als er iets bijzonders aan de hand was en vanzelfsprekend 'voorzover de dienst het toeliet'.

Op woensdag 25 februari 1903 ging Donck dus naar zijn nieuwe 20e Bataljon Infanterie in het kampement nabij het Waterlooplein. Het bataljon bestond uit een staf de 1e en 4e compagnie met Europeanen en de 2e en 3e compagnie met 'Inlanders', dus Javanen: 'Ik ben bij de 3e compagnie geplaatst, waar de compagniescommandant nog niet aanwezig is en waarbij één tweede-luitenant is ingedeeld. Ik moest dus het commando overnemen en totdat de kapitein is aangekomen, tijdelijk het commando voeren. Klokke zes uur in de morgen moet de troep het kampement uit marcheren; voor mij betekent dat, om kwart voor vijf opstaan. Het Java-Hotel ligt 15 minuten gaans van het kampement; tien minuten voor het uitrukken moet je als officier in de tangsi (kampement) zijn, dus half zes de deur uit; het is dan nog wat duister.'
Inderdaad: de dienst begon zeer vroeg. Het grote voordeel was dat het dan aan de kust in de tropen nog heerlijk koel was en dat de uitrukkende diensten (tenzij bij grotere oefeningen) ook weer vroeg waren afgelopen, zo tegen lunchtijd dus. Wat betreft militaire festiviteiten was het een stille periode, want: '. . . Het leger rouwt een maand, in verband met het overlijden van de Legercommandant, wiens teraardebestelling reeds een week geleden plaats heeft gehad. Militaire muziek-uitvoeringen hebben dus ook niet plaats.'
De overleden bevelhebber van het KNIL was de luitenant-generaal H.C.P. de Bruijn, die vanaf het jaar 1900 deze functie vervulde en op 56-jarige leeftijd overleed. In eerste instantie werd het legercommando waargenomen door de zojuist door Donck genoemde generaal-majoor Van der Wijck. Doch daarna zou luitenant-generaal W. Boetje tot 1905 het hoge commando voeren, waarna weer Van der Wijck hem definitief opvolgde tot in 1907.
Wij breken hier ons verhaal van de eerste dagen in Batavia even af. Want met Donck zou het plotsklaps heel anders verlopen in Batavia dan hij zich dat wel had gedacht. Wat was er aan de hand ? Atjeh bleek veel te veel van zijn sterke fysiek te hebben gevergd. Binnen enkele dagen zou hij geheel 'afgeknapt' maar liefst voor twee maanden met ziekteverlof naar de koele bergen van West-

Java worden gezonden, om weer geheel en al op te knappen. Daarover meer in volgende aflevering.

(wordt vervolgd)

Jhr. J.J.G. BEELAERTS VAN BLOKLAND

De Slag bij Nieuwpoort 2 juli 1600

Onze beroemde slag bij Nieuwpoort toont opvallende paralellen met de slag bij Leuthen van 157 jaar later. Deze betreffen de dramatische toestand, de politieke gevolgen, de tactiek, de verrassing, de goefendheid en de inspiratie door hun aanvoerders.

DE TOESTAND EN POLITIEKE GEVOLGEN

Onze Staten geleid door Van Oldenbarneveld wilden een eind maken aan het voor ons zo gevaarlijke kapersnest in Duinkerken. Zij wilden gebruik maken van de muiterij in het Spaanse leger. Maurits en zijn chef staf Willem Lodewijk waren weinig gerust op de voortzetting van de muiterij en Duinkerken lag ver in het vijandelijk gebied. Zij zeiden dat wij maar één leger hadden en dat men dat niet in de waagschaal mocht stellen. De politici zetten hun wil door. Maurits kreeg gelijk, de vijand herstelde zich verrassend snel. De slag werd door Maurits met moeite gewonnen zodat Van Oldenbarneveld en de Staten die het leger gevolgd hadden en in Ostende verbleven radeloos waren en zeiden Maurits 'nimmermeer te porren of te dringen' voor ondernemingen die hij onuitvoerbaar achtte. Een belofte waar zij zich niet aan hielden. Na hun verloren slag herstelde de vijand zich zo snel dat Maurits de veldtocht zonder resultaat moest beëindigen, echter wel met een slechte verhouding tussen hem en Van Oldenbarneveld. Het aanzien van onze Republiek bij de andere volken steeg door deze overwinning zeer.

DE TACTIEK EN ORGANISATIE

Door gebrek aan middelen was ons leger uit op een hoge efficiëntie. Zo wist men door het aantal handgrepen te verminderen te volstaan met minder diepte in de gelederen en toch een zelfde hoeveelheid vuur af te geven. Daarbij kwam dat vuuruitwerking belangrijker werd dan stootkracht. De vijand had nog de oude samenstelling, meer piekeniers. Bij ons veel kleine eenheden, makkelijk verplaatsbaar. Zij werden op drie linies achter elkaar opgesteld namelijk: voorhoede, slaglinie en achterhoede. De vijand viel aan met 4 grote blokken.

VERRASSING

Door sterke westelijke wind verviel een landing op de Vlaamse kust en landde Maurits over de Braakman bij Philippine waar nog een Mauritsfort is. De opmars door Vlaanderen waar de bevolking ons niet vriendelijk ontving, gaf uiteraard vertraging. Door snel herstel van discipline en snelle nadering verraste de vijand ons. Nog op tijd in positie gekomen door de vijand bij Leffinge op te houden, werden wij weer verrast doordat de vijand onze flank in de duinen probeerde te omtrekken. Door onze grote geoefendheid kon Maurits zijn front op tijd verplaatsen.

VERLOOP VAN DE SLAG

De sterkte van Maurits was 11.000 man infanterie, 2.500 man cavalerie en 6 kanonnen; de vijand had 10.000 man, grotendeels veteranen, 2.200 man cavalerie en 8 kanonnen.

Onze ruiterij op de rechtervleugel verjoeg de vijandelijke. In het midden golfde de strijd

Batalla de las Dunas cerca de Neoporto.

1 el Campo de la Batalla.
2. las Dunas por donde nuestro Exercito marchava.
3. Esquadrones de los amotinados de Diest y Cavalleria conduçida por el Almirante de Arragon.
4. Nuestra Artilleria.
5 Nuestros Esquadrones de cavalleria é Infanteria
6 Artilleria del Enemigo
7 Esquadrones de Infanteria del Enemigo.
8. Cavalleria del Enemigo
9. sus vaxeles y Armada Naval
10 el Canal que viene à dar en las Murallas de Neoporto.
11 la Villa de Neoporto.
12. el camino que va á Ostenden
13. la Enclusa que va adelante el Fuerte de San Alberto.

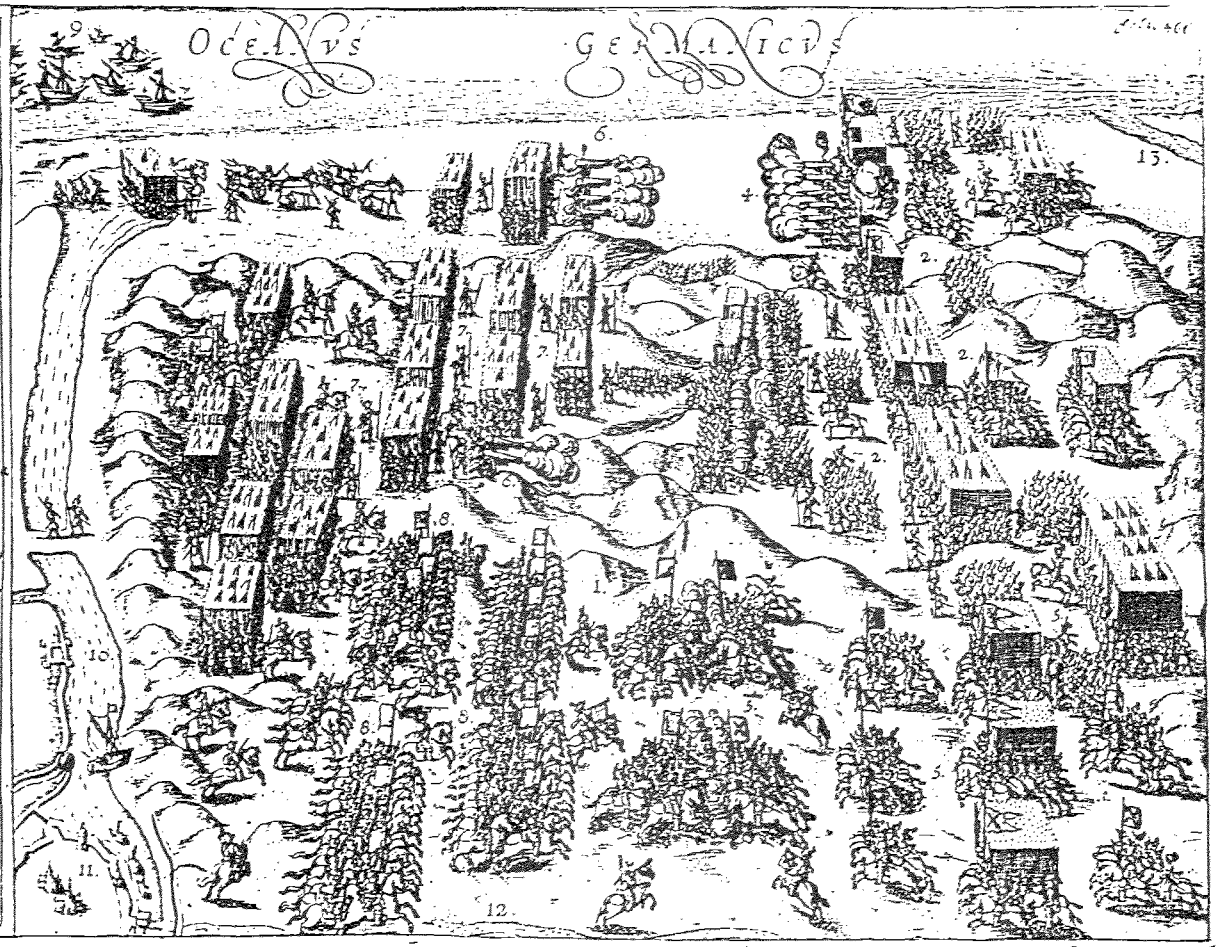

heen en weer. Onze voorhoede werd op de slaglinie geworpen en deze week terug op de achterhoede. De vijandelijke ruiterij herstelde zich en werd zo'n bedreiging dat Maurits met het pistool in de hand 2 kornetten aanvoerde en met deze 3e charge de vijandelijke ruiterij voorgoed versloeg. Op de linkervleugel stonden 4 kanonnen die tegelijk losbrandden op vijandelijke ruiterij die daarop dadelijk door de onze werd aangevallen en verslagen. Onze infanterie dit ziende ging tot de aanval over waarop wij de slag wonnen, dit wel door onze ruiterij. Een kornetschap bestond uit 50 man, 10 op een rij en 5 gelederen diep. Wij verloren 1000 man en 700 gewonden, de vijand 3000 man en 600 gevangenen, waaronder generaal Mendoza. Deze complimenteerde Maurits met het gebruik van zijn reserves.

HET MOREEL

Maurits liet zijn vloot in zee steken en de brug in zijn rug afbreken. Het bericht van de nederlaag bij Leffinge liet hij geheim houden. Aan zijn troep zei hij 'dat zij toch vroom en ridderlijk zouden vechten, dat zij de vijand voor en Nieuwpoort achter zich hadden, de Yperlee aan de ene en de zee aan de andere zijde, dat zij zich door de vijand heen moesten slaan, zij vochten voor de ware Godsdienst, behoud van de privilegiën en gerechtigheden en tegen de Spaanse Pharao. Dat zij dezen dag victorie moesten vechten of alle water uit de zee drinken. Van God mochten zij een gelukkige uitkomst wachten'. De troep antwoordde met gejuich en riep 'wij willen met U leven of sterven'. Tijdens de slag reed Maurits rond onvermoeid en onverschrokken roepende en smekende aan allen om liever te sterven dan te verdrinken en dat ze toch niet zonder hoop was. Op zijn wens hielden de Staten na de overwinning een biddag.
Aartshertog Albert liet zijn muitende troepen in Gent door zijn vrouw Isabella, kleindochter van Karel V, toespreken. Zij trok haar mooiste kleren aan en sprak te paard haar troep toe. 'Men moest kleingeestige twisten laten sluimeren en de vijand aanvallen: was deze verslagen dan was Vlaanderen gered, dan zouden de grieven worden onderzocht en al hun eisen bevredigd, want liever zou zij haar juwelen, zelfs haar oorringen die zij nu droeg verpanden, dan dulden dat de dappere getrouwe soldaten zonder betaling bleven.' De troep onder indruk van haar koninklijke verschijning, beminlijkheid en fier gelaat waaruit innerlijke overtuiging sprak, riep als n man 'Vive l'Infante' waarbij zij hun geweren afschoten.

Bronnen:

Historie der Nederlandse oorlogen - van Meeteren.
De 80-jarige oorlog - O. von Conin Wiersbitsky.
Het Krijgswezen van Prins Maurits - J W. Wijn.
Nederlandse Heldendaden te land - J Bosscha.
Maurits van Nassau - Mr. C.M. van der Kemp.
Van de tocht naar Vlaanderen - Ir. B. Cox.

A.F. LANCKER

De VOC en haar forten

Misschien is het te kras gezegd dat geschiedenis een aaneenschakeling is van 'oorzaak en gevolg', zeker is dat er vele voorbeelden hiervan wel zijn aan te wijzen.
Wil een auteur iets beschrijven, dat niet algemeen bekend is, dan kan hij beginnen met in herinnering te brengen wat een ieder ooit eens op school heeft geleerd, en, hiervan uitgaand, komen op het te behandelen thema.
In het onderhavige geval beginnen wij met het Europa van de 16e eeuw.

Keizer Karel V is in 1516 door erfopvolging koning geworden van Aragon en Castilië, in 1530 tot Duits keizer gekroond en rond 1540 landsheer geworden over onder andere de 17 Nederlandse gewesten.
'In zijn rijk ging de zon nooit onder', want Spanje had toen al nederzettingen (lees koloniën) in de Amerika's en in Azië. Uit de Aziatische koloniën kwamen specerijen die voornamelijk in de havens van het Iberisch schiereiland werden opgeslagen, om naar elders in Europa te worden verscheept.
Dit laatste geschiedde door de Nederlanders, 'de vrachtvaarders van Europa', die uit de visserij handel hadden ontwikkeld naar de Oostzee-gebieden en enige Atlantische havens op het Iberisch schiereiland.
De visserij had veel zout nodig uit Spanje en Portugal ter conservering van de gevangen vis, welke grotendeels werd geëxporteerd naar de gebieden rond de Oostzee en waar vandaan graan werd verscheept naar onder andere Spanje. Ondanks het uitbreken van de tachtigjarige oorlog (algemeen aangenomen begonnen met de slag bij Heiligerlee in 1568), waarbij Nederlandse schepen het gevaar liepen door de Spanjaarden in beslag te worden genomen en hun bemanning veroordeeld tot de galeien, ging de handel door. Want ook Spanje en Portugal waren er bij gebaat dat de door hen aangevoerde producten konden worden doorverkocht en de aanvoer van granen niet al te zeer wordt belemmerd.
Toch begon men in de Nederlanden te beseffen dat het om meer dan één reden wel zo aanlokkelijk was om zelf de Aziatische producten aan te voeren. Pogingen om de zeeweg naar 'Indië' (toen nog een betrekkelijk vaag begrip) via de Noord te vinden mislukten (Heemskerk, Barendsz, Hudson). Hoewel menig Nederlander had gediend op Spaanse en Portugese schepen die op Azië voeren, was er slechts één die zijn ervaringen op schrift had gesteld: Jan Huyghen van Linschoten. (Zijn Itinerario werd in 1593 openbaar gemaakt.)
Onder leiding van de Amterdamse dominee Plancius werd in 1594 de eerste Compagnie van Verre opgericht, om een expeditie naar Indië te financieren en in 1595 voer daadwerkelijk de eerste vloot van vier daartoe uitgeruste schepen onder de bevelen van Cornelis de Houtman en Pieter Keyzer (nauticus) om de Kaap naar het oosten.
Hoewel bij terugkeer in 1597 niet gesproken kon worden van 'winstgemaakt' waren er toch voldoende redenen om weer schepen te doen uitrusten voor de vaart op Indië. Daartoe werden meer Compagnieën van Verre opgericht, die elkaar al gauw ernstig beconcurreerden.
En der zeevoogden van zo'n Compagnie, Steven van der Hagen, liet op het eiland Ambon het eerste Nederlandse fort stichten, het Kasteel van Verre in 1600.
Op instigatie van de Raadspensionaris Johan van Oldenbarneveldt, die weinig heil zag in de elkaar beconcurrerende Compagnieën van Verre, werden deze in 1602 samengebundeld tot één grote Compagnie, de Verenigde Oostindische Compagnie genoemd, de VOC. Aan deze Compagnie verleenden de Staten-Generaal op 20 maart

1602 een octrooi.
Dit hield ondermeer in dat de VOC bestuurlijke bevoegdheden mocht uitoefenen in de landen waarmee zij handelsbetrekkingen kon aanknopen, dat zij gemachtigd was verdragen te sluiten, een eigen leger er op na te houden, forten te bouwen en ambtenaren aan te stellen.
Van een centrale leiding in Azië was echter niet eerder sprake dan sedert 1609 toen men (lees: de Heren 17 in Nederland, zijnde een commissie ten behoeve van het centrale bestuur) besloot een Gouverneur-Generaal aan te stellen en de Raad van Indië op te richten.
Het was derhalve nodig uit te zien naar een vaste en veilige standplaats en de toenmalige GG Jan Pieterszoon Coen veroverde daartoe Jakarta en stichtte er het fort Batavia.
Hoewel de VOC een handels-organisatie was moest zij zowel haar personeel als de onder haar beheer zijnde handelsgoederen beschermen tegen kwaadwillige elementen in de omtrek van haar belangengebieden tegen buitenlandse concurrenten (Spanjaarden, Portugezen, later ook Engelsen en Fransen). Dit kon alleen gebeuren met een op militaire leest geschoeide macht.
De eerste pakhuizen werden beschermd door enkele geschut-opstellingen, maar weldra bouwde men ook verdedigingswerken naar analogie van die in Europa in zwang waren, dus met wallen en bastions. Binnen de aldus omsloten ruimten verrezen de pakhuizen, woningen voor de hoger gegradueerden en kazernen.
In wezen waren de handelsforten verdedigbare pakhuizen en hierin verschilden zij van de forten in Europa, waar deze werken uitsluitend een stad of een landstreek tegen een binnenvallende vijand moesten verdedigen.
Het ligt in de lijn der verwachtingen (en het werd hiervoor reeds aangestipt) dat het eerste verdedigingswerk van de VOC werd opgericht, daar waar het bestuur zou gaan zetelen. Het ontstond door het in staat van verdediging stellen van twee haaks op elkaar staande pakhuizen waartussen een zogenaamde kat werd opgeworpen, een verhoging waarop enkele stukken geschut werden geplant. Dit oorspronkelijke 'halve vierkant' werd later geheel ombouwd, maar was uit militair oogpunt, geen 'echt fort', hoewel de naam 'Fort Batavia' anders zou doen vermoeden.
De ruimte binnen de wallen en ombouwing was al gauw veel te klein, en Coen besloot een groter fort te stichten. Om tijdens de bouw van het nieuwe en de sloop van het oude fort geen afbreuk te doen aan het passief verdedigingsvermogen, werd het nieuwe werk pal naast het oude opgetrokken. De twee noordelijke bastions werden in zee uitgebouwd, waardoor alleen maar de twee zuidelijke bolwerken zwaarder behoefden te worden uitgevoerd. Een naam heeft het nieuwe fort nooit gekregen; in het spraakgebruik noemde men het 'Het Kasteel' en de inheemse bevolking sprak van 'Kota Inten', juwelen sterkte, omdat de vier bastions genoemd waren naar edelstenen.

Naar gelang de stad Batavia uitgroeide als gevolg van het steeds groter worden aantal Nederlanders, Chinezen en Inheemsen, die zich alleen buiten het Kasteel konden vestigen, werd de stad op Oud-Hollandse wijze ommuurd en voorzien van zo geheten punten of bolwerken.
Maar buiten die ommuring werden ook verdedigingswerken opgericht, voornamelijk om de omgeving in de gaten te kunnen houden. De benaming 'Makassaarse Bril' duidt daar reeds op; in de onmiddellijke nabijheid lag een nederzetting van Makassaren! Dan was er de VOC van alles aan gelegen om de sluikhandel zoveel mogelijk te weren, en derhalve werden er posten langs het strand opgericht.
Een schets waarop de ligging van alle bekende VOC-werken in en rond Batavia is aangegeven, is bij deze studie gevoegd.
Wij lazen reeds dat de VOC handelsverdragen met inheemse vorsten mocht afsluiten. Met elke overeenkomst werd de invloed van de VOC op het grondgebied van de betreffende vorst groter zonder dat er eigenlijk sprake was van gebiedsbezetting. Wel werd vaak bedongen dat de VOC toestemming kreeg een gewapende opslagplaats op te richten, en zonodig een gewapende post, om

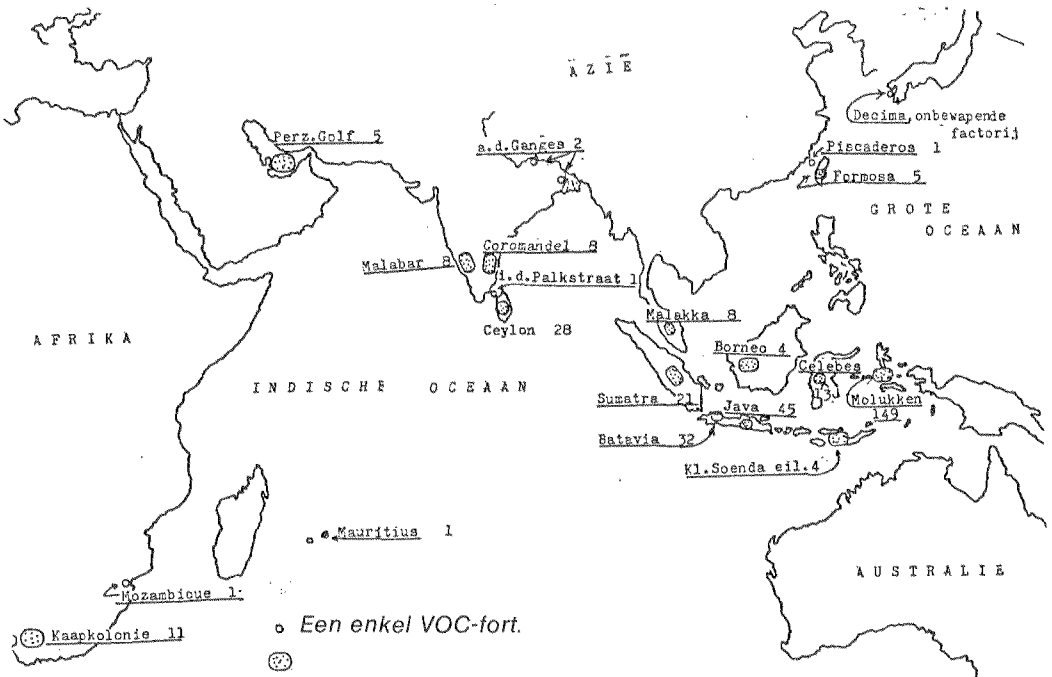
AZIË
Perz.Golf 5
a.d.Ganges 2
Decima, onbewapende factorij
Piscaderos 1
Formosa 5
GROTE OCEAAN
Coromandel 8
Malabar 8
i.d.Palkstraat 1
Ceylon 28
Malakka 8
AFRIKA
Borneo 4
Celebes
INDISCHE OCEAAN
Sumatra 21
Java 45
Molukken 149
Batavia 32
Kl.Soenda eil.4
Mauritius 1
AUSTRALIE
Mozambique 1
Kaapkolonie 11
Een enkel VOC-fort.
Concentratie van VOC-forten op een eiland, langs een kust, langs een binnenzee, in een groep eilanden. Getallen=aantal forten.

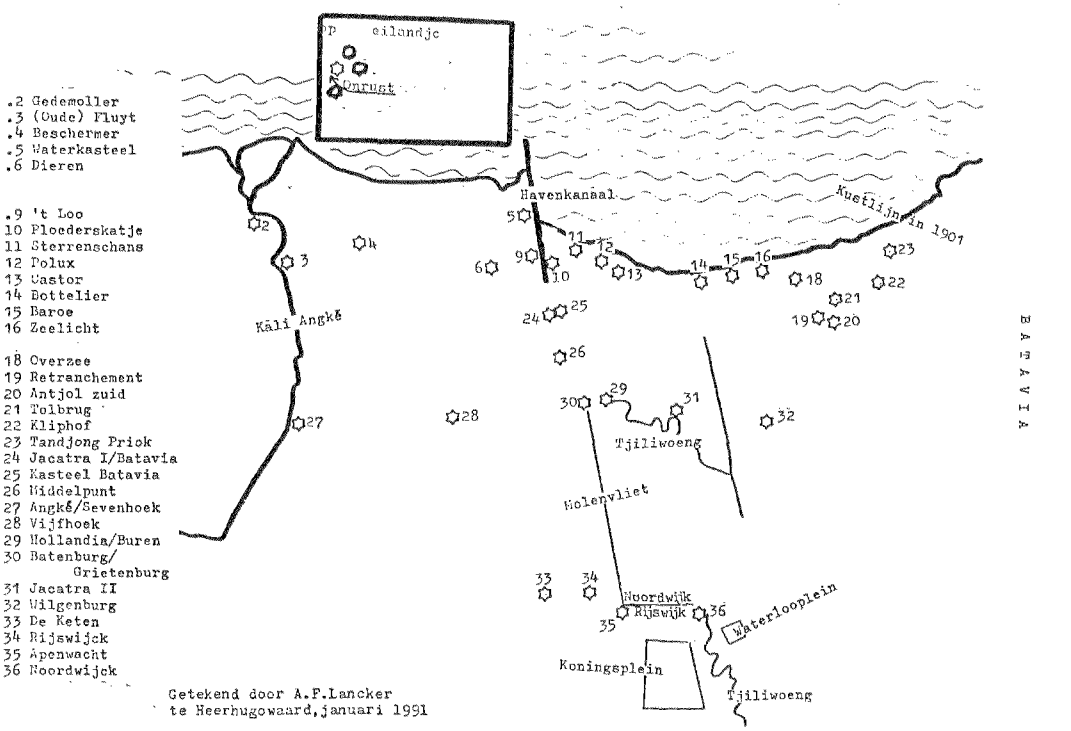
.2 Gedemoller
.3 (Oude) Fluyt
.4 Beschermer
.5 Waterkasteel
.6 Dieren
.9 't Loo
10 Ploederskatje
11 Sterrenschans
12 Polux
13 Castor
14 Bottelier
15 Baroe
16 Zeelicht
18 Overzee
19 Retranchement
20 Antjol zuid
21 Tolbrug
22 Kliphof
23 Tandjong Priok
24 Jacatra I/Batavia
25 Kasteel Batavia
26 Middelpunt
27 Angké/Sevenhoek
28 Vijfhoek
29 Hollandia/Buren
30 Batenburg/ Grietenburg
31 Jacatra II
32 Wilgenburg
33 De Keten
34 Rijswijck
35 Apenwacht
36 Noordwijck
eilandje
Onrust
Havenkanaal
Kustlijn in 1907
Kali Angké
Tjiliwoeng
Molenvliet
Noordwijk
Rijswijk
Waterlooplein
Koningsplein
Tjiliwoeng
BATAVIA
Getekend door A.F.Lancker
te Heerhugowaard, januari 1991

de rust te handhaven.
Menigmaal werd de VOC, tegen haar wil in, geconfronteerd met kwesties van erf-opvolging. En om de door haar gesteunde vorst te 'beschermen' werd er een soort dwangkasteel in de nabijheid van het vorstelijk paleis (of wat daarvoor moest doorgaan) opgericht. Deze werken waren slechts indirect ten nutte van de VOC en slechts na ampele overwegingen werd daartoe overgegaan.
De fortenbouw van de VOC beperkte zich niet tot Java. Het meest begeerde handelsgoed, de specerijen, kwam van de Molukken, maar als ruilgoederen waren bijvoorbeeld de kleedjes van India van belang. Het is dus voor de handliggend, dat overal, waar de VOC handel dreef, versterkingen moesten worden veroverd dan wel opgericht, om monopolie-posities te verkrijgen dan wel te handhaven.
Het eerste VOC fort werd dan ook niet op Java, maar wel in de Molukken gebouwd; het was het fort Nassau op het eiland Neira. Interessant te weten dat op een foto, tijdens de Pacific oorlog door de Amerikanen van dit eiland genomen, de ruïnes van dit fort duidelijk te herkennen zijn. Een zeer bekend fort op dit eiland is het later gebouwde Kasteel Belgica, diverse malen gerestaureerd, maar inmiddels weer vervallen.
Daar ook op andere eilanden in de Molukken specerijen voorkwamen, moesten ook daar, ter voorkoming van sluikhandel en ter wering van Europese concurrenten, versterkingen worden opgericht en uiteraard bemand.
Hoewel dus de handel in specerijen een belangrijke pijler was voor de VOC, er waren meer producten waaraan de Compagnie kon verdienen. Wij noemden reeds de kleedjes uit India, dan was er kaneel van Ceylon (nu Sri Lanka geheten), porcelein en zijde uit China. Uit Nederland kwam veel ijzer- en koperwerk. Al deze goederen werden centraal gedistribueerd dan wel verhandeld via Batavia. Maar om deze handel veilig te stellen was het wel noodzakelijk dat langs de kusten van Malabar, Coromandel, Bengalen, als ook op Ceylon en, om dichter bij huis te blijven, Sumatra, Borneo en Celebes versterkingen werden opgericht.

Een overzichtskaartje met de ligging van de tot heden getraceerde fortificaties van de VOC is hierbij gevoegd.

Om de zeeweg langs Kaap de Goede Hoop te beschermen alsmede om ziek geworden bemanningsleden gelegenheid te geven weer op krachten te komen en om de schepen te kunnen ravitailleren en herstellen, werd op instigatie van Johan van Riebeek een waarachtig fort opgericht: Het Kasteel de Goede Hoop. Geen handelsfort, maar een sterkte dat geacht werd een aanval van een vijandelijke marine te kunnen weerstaan.
Maar daarbij bleef het niet: ook de Perzische Golf werd een belangengebied. Op het nu totaal tot een onherbergzaam oord beschoten en gebombardeerd eiland Khark (tot voor kort een olieterminal) stond eens het VOC-fort Mosselsteyn (1753-1763) genoemd naar Jacob Mossel, die GG was van 1738-1761.
Minder bekend is dat de VOC zich ook in Mozambique had gevestigd, niet zo'n gelukkige keus, als later zou blijken en de naam aan het fort gegeven: Lijdzaamheid, duidt daar wel op.

Keren wij terug naar de archipel van het huidige Indonesia, dan zien wij dat de VOC peperhandel dreef op Sumatra, een onzekere handel had op Borneo, en een doelgerichte op Celebes. Makkelijk ging dat niet, en menigmaal moest met scheepsgeschut kracht worden bijgezet aan het 'verzoek' om te mogen handeldrijven en om zich ter plaatse te mogen vestigen.
Onnodig op te merken dat de pakhuizen overeenkomstig werden versterkt. Interne bestuursaangelegenheden, of kwesties inzake erfopvolging, welke de rust, en dus de handel, in gevaar dreigden te doen brengen, moesten vaak (maar niet altijd) gewapenderhand worden 'opgelost'.
De VOC had uiteraard ook haar blikken geslagen op China en Japan. Maar ondanks moeizaam verlopende onderhandelingen en pogingen om bijvoorbeeld de Portugezen uit Macao te verdrijven, gelukte het niet voet aan vaste wal te krijgen.
Wel was het de VOC toegestaan zich te

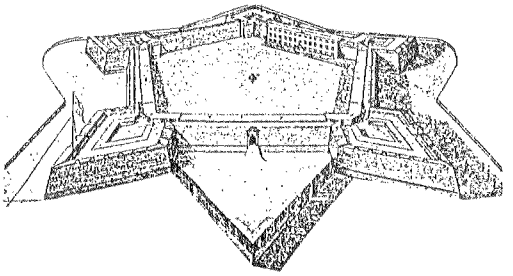

Het Kasteel De Goede Hoop, Kaapkolonie, Zuid-Afrika. Eén van de weinige pentagonale forten, die de VOC heeft laten bouwen.

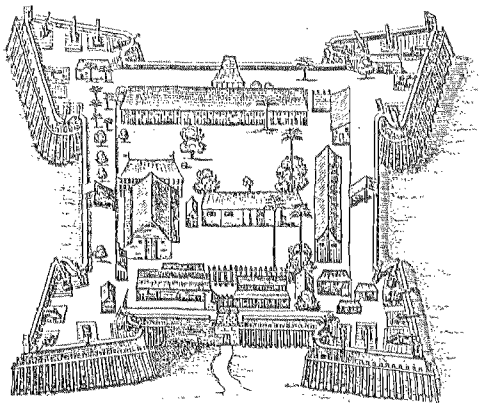

Fort Nassau op Banda Neira, het oudste VOC fort. Vier lepelvormige bastions op de hoeken.

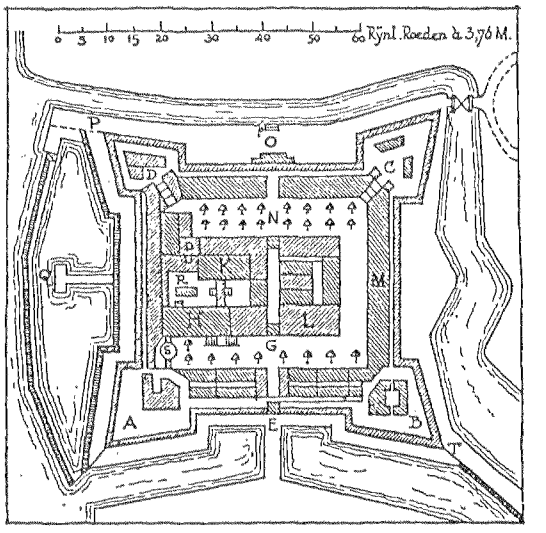

Fig. 13 PLATTEGROND VAN HET KASTEEL OMSTREEKS 1740

A Diamant	*H Gouvernement*	*P Vijverpoort*
B Robijn	*K Raadzaal*	*Q Speelhuisje*
C Saphier	*L Loge*	*R Binnenplaats van het*
D Parel	*M Wapenkamer*	*Gouvernement*
E Landspoort	*N Achterplein*	*S Kasteelkerk*
G Pinangpoort	*O Waterpoort*	*T Delftsche poort*

Het Kasteel te Batavia. Eéns lagen de bastions D en C. in zee!

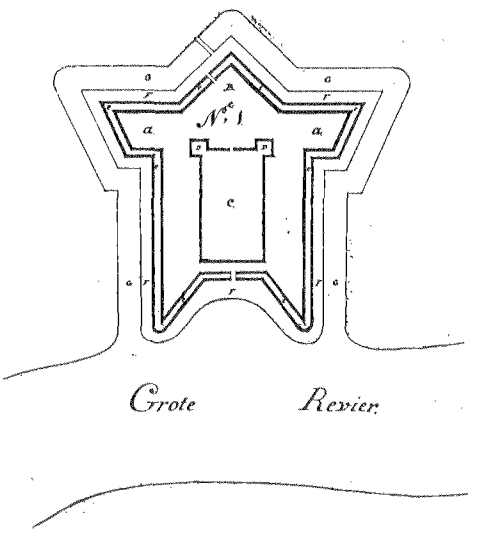

Het fortje Noordwijk te Batavia. Weer een ander type bastions.

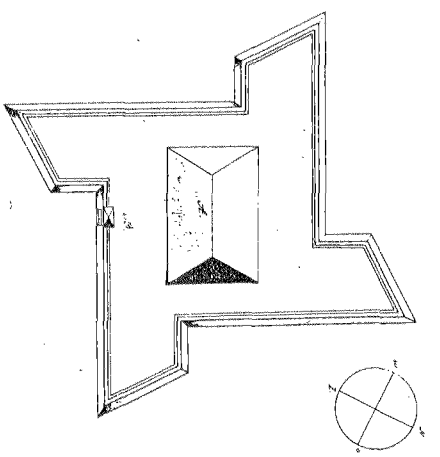

Het fortje Dieren te Batavia, vier half-bastions.

vestigen op het kunstmatige eilandje Decima voor de kust van Japan en om er een onbewapende factorij te stichten.
Voorts werd het aanvankelijk door de Chinese autoriteiten toegestaan om een fort te bouwen op één der Pescadores eilanden, maar korte tijd later moest het eilandje weer worden verlaten. Wel kreeg de VOC in 1624 vaste grond op Formosa (nu Taiwan geheten). De Spanjaarden vestigden zich in 1626 op Noord Formosa, waar zij echter door de VOC werden verdreven.
Lang heeft de Compagnie er niet gezeten: in de steek gelaten door Batavia, heeft de laatste Nederlandse fortcommandant zich in 1661 aan de Chinese vrijbuiter Coxinga moeten overgeven, mede omdat men bij de bouw van het fort blunders had begaan: aan het geschut op de bastions kon geen (voldoende) inclinatie worden gegeven, waardoor de aanvallers ongehinderd tot aan de voet van de muren konden komen.

De Engelse East India Company was in de 18e eeuw veel machtiger geworden en kon tenslotte in 1795 Kaap de Goede Hoop en de eertijds door de VOC bezette kusten van India en Ceylon bezetten.
Daarentegen was door vele oorzaken de macht van de VOC in de tweede helft van de 18e eeuw gaan afbrokkelen, waarbij de vierde Engelse oorlog (1780-1784) wel de financiële nekslag betekende.
In 1790 werd een staatscommissie voor de zaken van de VOC opgericht. Het Bestuur van de VOC werd in 1796 vervangen door het Comit voor de zaken van de Oost-Indische handel en bezittingen, en hiermede was de VOC de jure opgeheven.
Eind 1798 werd de Compagnie met haar baten en schulden door de Staat (i.c. de Bataafse Republiek) overgenomen.
Sic transit gloria mundi . . !

TYPE DER VOC FORTEN

Zoals reeds eerder opgemerkt, de meeste handelsforten van de VOC beoogden in de eerste plaats personeel en handelsgoederen te beschermen tegen inheemsen en tegen buitenlandse concurrenten. Naar gelang van de omstandigheden en het meer of minder geachte dreigende gevaar werden eigen ontwerpen of voorbeelden uit Europa gebruikt. In de literatuur komen wij wel eens het begrip 'ingenieur' tegen, maar naar onze indruk was er geen sprake van een 'corps ingenieurs' dat wij heden ten dage zouden betitelen met 'genie'. Oudtijds was een ingenieur een vesting- of krijgsbouwkundige. Deze omschrijving laat aan duidelijkheid niets te wensen over, want niet alleen moest deze officier de best denkbare verdedigingsmogelijkheden ontwerpen en doen uitvoeren, maar in geval hij zelf tot de aanvallers of belegeraars behoorde van een vijandelijke sterkte, diende hij te kunnen beoordelen wat en waar de zwakke punten hiervan waren. De meest geavanceerde en duurste werken waren de zogenaamde pentagonale forten, waarvan de VOC slechts een handjevol heeft laten bouwen. Wij noemen: Het Kasteel de Goede Hoop op Kaap de Goede Hoop, het Kasteel Naarden te Nagapattinan in India, de Vesting van Semarang aan de noordkust van Midden-Java, het Fort Belgica op het eiland Neira in de Molukken en het fortje Levengie op het eiland Ay, eveneens in de Molukken.
De plattegronden van de volgende categorie vertonen vierkanten met 2 of 4 bastions. Onze 'wiskundigen' van de eerste klasse van een middelbare school kunnen nu nog het bewijs leveren dat bij gelijke omtrek een vierkant het grootste oppervlak heeft. Anders gezegd: een te verdedigen vierkant heeft minder (dus goedkopere!) omwalling/ommuring nodig dan een langgerekt terrein met het zelfde oppervlak.
Behalve onze eerste klassers, wisten ook de fortenbouwers van de VOC deze wiskundige stelling toe te passen.

OPPERVLAKKEN

Toegegeven, 5- of meer-hoekige en uiteraard een rond oppervlak, zijn wat de kosten van een ommuring betreft nog voordeliger, maar daar staat tegenover dat wel meer (dure) bastions nodig waren. Het was dus een kwestie van afwegen; en de VOC was erg zuinig wat betreft investeren in niet-direct winst afwerpende objecten! Vandaar dat veelal werd gekozen voor een vierkant

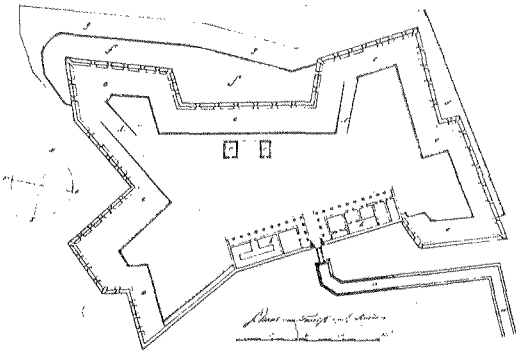

Het Waterkasteel te Batavia. Bastions gebouwd 'naar bevind van zaken'???

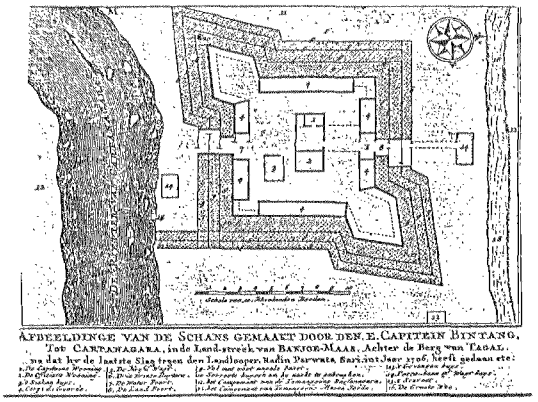

Schans met twee bastions, lag bij het huidige Kertonegoro.

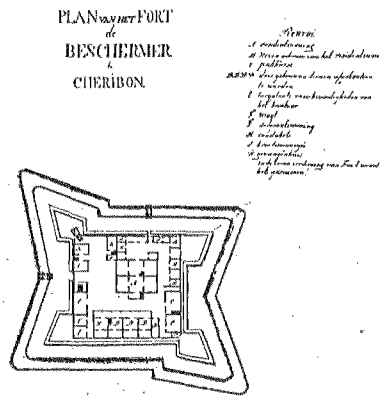

Vierkant grondplan. Op de ene diagonaal twee bastions, op de andere diagonaal twee halfbastions.

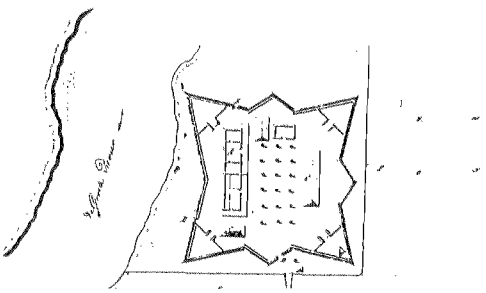

Veldschans Meester Cornelis, lijkt op een sterrenschans.

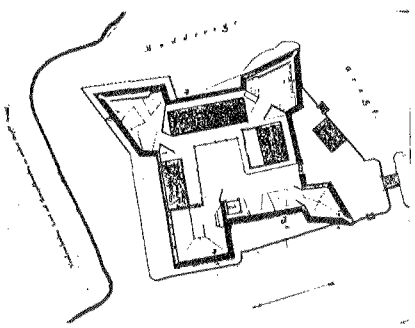

Het fortje Antjol te Batavia. Drie gelijksoortige maar ongelijke bastions, één vierkant halfbastion.

Fort Kroonprins te Tandjoeng Pinang.

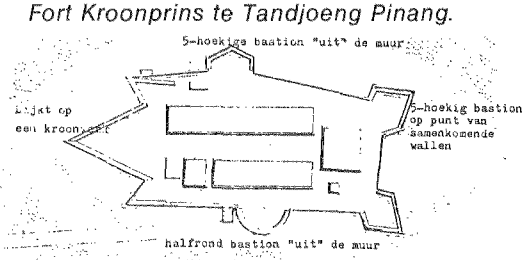

ontwerp, met slechts op één diagonaal de twee bastions.
Zoals bekend mag worden verondersteld, zijn bastions uit de wal uitspringende werken waar vandaan enfilerend vuur kon worden gegeven op aanvallers die probeerden een muur te bestormen.
Dit vuur werd gegeven door met schroot geladen kanonnen dan wel door musketschutters.
Een fort dat op beide diagonalen bastions had, kon dus (rekenkundig gezien) tweémaal zoveel vuur op aanvallers afgeven.
Lag echter een fort aan één zijde op natuurlijke wijze beschermd, bijvoorbeeld door ligging tegen een steile berg of vlak aan een rivier of tegen een ravijn, dan kon vaak worden volstaan met één bastion en was een driehoek voldoende.
Onbeduidende fortjes hadden in plaats van bastions zogenaamde half-bastions, dat wil zeggen, bastions waarvan slechts van één zijde (de face) het voor-terrein kon worden bestreken en het flankerend vuur van slechts één flank kon worden gegeven.
Ten slotte waren er nog categorieën zonder bastions, te weten 'thoorns', blokhuizen en open veldwerken.
Voorzover voorzien van geschut hebben wij deze werken in onze documentatie opgenomen als 'forten.'

DE BENAMING DER ONDERSCHEIDENE WERKEN

(Dit thema werd eerder behandeld in 'Mars et Historia' dd. januari 1976)
De VOC-forten waren opgericht ter directe en indirecte bescherming van de eigen handelsbelangen, de na 1815 door het Gouvernement in gebruik genomen ex-VOC forten en de door het Leger gebouwde versterkingen dienden ter verkrijging en handhaving van orde en sust in het betrokken gebied. Zowel door de VOC als door het Leger werden werken aangelegd van de meest uiteen lopende aard met dien overeenkomstige benamingen.
Tot nu toe zijn wij van de *zelfstandige* verdedigingswerken de volgende benamingen tegengekomen (in alfabetische volgorde):

batterij
benteng
bergschans
beukerij
blokhuis
citadel
defensief kampement
defensief militair etablissement
defensief wachthuis
fort
kasteel
kustbatterij
lunet
maritieme positie
pagger
redouts
reduit
retranchement
schans
sterrenschans
strandbatterij
toren of thoorn
veldschans
versterkt blokhuis
versterkt kampement
versterkte loge
vesting
waterkasteel

Het ligt voor de hand dat de in de Indische Archipel gelegen verdedigingswerken door de bevolking met het algemene Maleise woord 'benteng' werden aangeduid en dat de doorsnee Europeaan gemakshalve volstond met het woordje 'fort'; de aan vele werken gegeven naam beginnend met 'Fort' zal hiertoe hebben bijgedragen. In dit verband verwezen naar enige Nederlands Indische Staatsbladen waarin ondermeer wordt gesproken over: de sterrenschans Fort de Kock, de redoute Fort Du Bus, het blokhuis Fort Rotterdam.
Het waren alleen de terzake kundigen die de juiste benaming bezigden.
Hierdoor is het o.i. te verklaren dat op terreinschetsen en kaarten, in atlassen en in de verscheidenheid van literatuur, reisbeschrijvingen, rapporten en verslagen van respectievelijk terrein-opnemers, cartografen, reizigers, historici, militairen, bestuursambtenaren, etc.voor één en dezelfde ver-

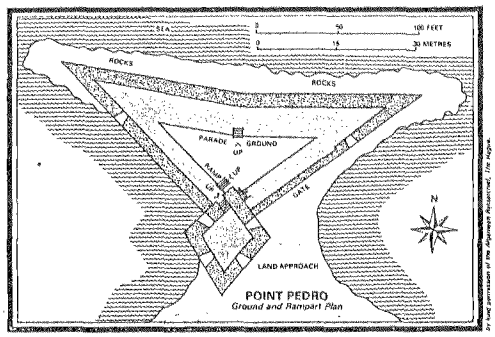

Driehoekige schans met slechts één bastion. Vanuit zee werd kennelijk geen aanval verwacht.

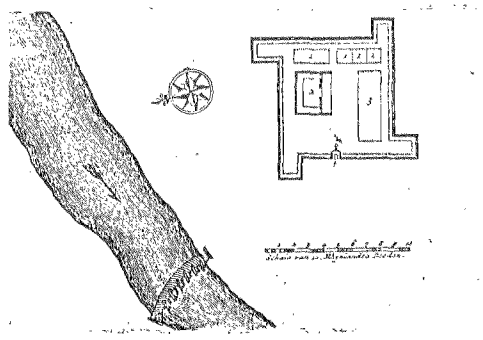

Fortje bij Demak, vierkant verdedigingswerk met vierkante half-bastions.
'Kaarte van de Pagger Goed begin tot Damak.'

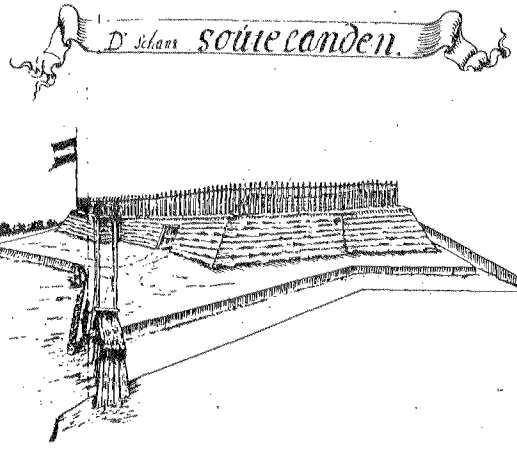

De schans of redoute Soutelande te Batavia. Van aarde opgeworpen en van palissaden voorzien.

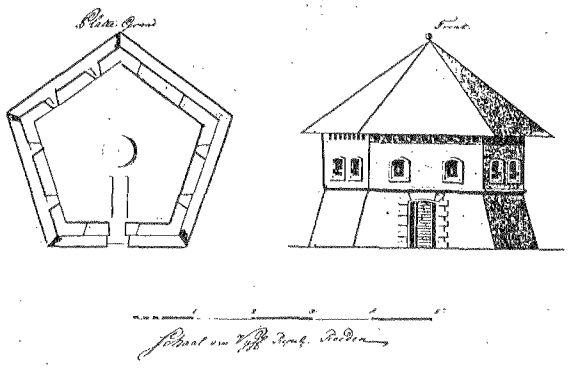

Thoorn of redoute De Keeten te Batavia.

sterking verschillende benamingen werden gebruikt.

DE BOUWAARD DER WERKEN

Anders dan de Portugezen en Spanjaarden, die van huis uit gewend waren grotere werken uit te voeren met natuursteen, hadden Nederlanders meer ervaring met baksteen als bouwmateriaal.
In Azië stonden zij, de Nederlanders, derhalve voor de keus de bouwkunst af te kijken van hun Europese vijanden, baksteen aan te voeren of te proberen ter plaatse baksteen te fabriceren. Kalk voor het maken van specie was in voldoende hoeveelheden aanwezig: op Java waren rijke kalklagen, op diverse eilanden was schelp.
Men was er gauw achter hoe van de lokale aarde baksteen kon worden gebakken; als brandstof gebruikte men de afval van de gedorste rijst.
Weliswaar waren de Java-bakstenen niet zo hard als de Nederlandse bakstenen, maar toch voldoende voor het optrekken van muren. Als dakbedekking gebruikte men ter plaatse gebakken dakpannen, veelal naar Iberisch model.
Eenvoudige werken, zoals schansen, werden opgeworpen van aarde, op de kruin voorzien van palissaden. Eventueel aanwezige onderkomens waren opgetrokken van bamboe en bedekt door palmbladeren, meer bekend als 'atap'.
Blokhuizen waren opgetrokken van boomstammen, van baksteen of klipsteen en de dakbedekking uit ter plaatse verkregen materiaal zoals hout of bladeren.
Een bijkomend verdedingsmiddel, hetwelk was afgezien van de Inheemsen, waren in de grond gedreven aangepunte bamboes, de zogenaamde randjau's.
Ook werden wel eens doornachtige struiken geplant, de bamboe doeri.

DE NAAMGEVING AAN VERSTERKINGSWERKEN (VOC, WIC, Oost Indische Leger)

Dit thema werd eerder behandeld door ons in Mars et Historia van november 1981
Wij hebben ons vaker afgevraagd of het zinvol of interessant zou zijn deze namen eens op een rijtje te zetten. Hoewel ons eigen antwoord aanvankelijk ontkennend luidde, hebben wij ons later, deze moeite toch getroost, mede omdat wij toch nieuwsgierig waren naar de uitkomsten.
Opgemerkt zij dat forten, die in het spraakgebruik bij de plaatsnaam werden genoemd, niet in de categorie 'naamdragende forten' zijn opgenomen. Tot onze eigen niet geringe verbazing blijken er tot heden 328 namen te zijn gevonden. Dit wil niet zeggen dat er ook precies 328 naamdragende sterkten zijn geweest; de naam Nassau bijvoorbeeld, werd aan niet minder dan 14 werken gegeven!
Anderzijds zijn er forten geweest, die 2, 3 ja zelfs 4 namen hebben gehad. En ook deze namen werden uiteraard genoteerd.
Wat is er nu uit die naamgeving af te leiden?
In de eerste plaats de verbondenheid met ons vorstenhuis en zijn leden Nassau, Oranje, Oranje-Nassau, Prins . . ., Erfprins, Kroonprins, Willem. Dan is het opvallend dat de VOC namen van menselijke deugden heeft gebruikt: Grootmoedigheid, Voorzichtigheid, Waakzaamheid, Verwachting en die van 'beschermende functionarissen': Beschermer, Hersteller, Veldwachter, hoewel diezelfde Compagnie er niet voor schroomde ook minder vriendelijk te lijken: Bedwinger, Bullebak, Dwingeland, Houdt den Mond, Houdt den Bek, Kikniet, Wantrouw.
De verbondenheid met het Vaderland/Moederland valt af te leiden uit de vele namen van Nederlandse plaatsen en provincies. Vaak blijkt die Nederlandse plaatsnaam de geboorteplaats van de stichter van de sterkte te zijn. Er zijn forten die genoemd worden naar gouverneurs-generaal: Altingsberg, Maetsuycker, Petrus-Albertus, Mosselsteyn en later naar Commissarissen-Generaal: Buyskens, Du Bus.
Wat dat betreft is het wel opvallend dat er nooit een fort werd genoemd naar J.P. Coen.
Na 1815 zijn hulpfortjes genoemd geworden naar militaire troepencommandanten: Veltman, Raaff, Vermeulen-Krieger. Hoopvolle verwachtingen had men kennelijk van gestichte vestigingen door aan het hierbij behorend fort een plaatsnaam te geven met het voorvoegsel 'nieuw': Nieuw Amsterdam, Nieuw Brussel, Nieuw Rotterdam, Nieuw

Zeeland.
Versterkingen, opgericht om een bepaalde bevolkingsgroep in de gaten te houden (door de bril te bekijken!) lieten door de naamsaanduiding niets te raden over: Bantamse Bril, Makassaarse Bril, Morenbril. Men denke aan het 17e eeuwse fort Papenbril in 's-Hertogenbosch.
Duidelijke betekenis hebben de namen van een aantal kleinere werken in Zuid-Afrika: Duynhoop, Tranenborg, Zandenberg, Keert de Koe, Houdt de Bul. Ook de schans 'Eénnacht' heeft een toepasselijke naam, zij werd inderdaad in één nacht opgeworpen.
Niet voor niets zijn namen als Jeruzalem, Nazareth en Jodenwacht te vinden in gebieden waar de op godsdienstig gebied tolerante WIC het aan Joden had toegestaan zich aldaar te vestigen. In enkele gevallen is de oorspronkelijke naam van een in Nederlandse handen gevallen vijandelijke sterkte gehandhaafd gebleven: St George del Mina, Marlborough.
Sommige namen zijn ontleend aan plaatselijke omstandigheden: Batoe gantoeng is hangende steen, Konings Zeehoofd of verbasterd weergegeven omdat men de oorspronkelijke betekenis niet meer wist: Ploeders-katje, was Ploesers Cagie is huis van werkplichtige baggeraars.

Ik zou het op prijs stellen van bevoegde zijde uit onze lezerskring commentaar te ontvangen.

EIGENNAMEN VAN FORTEN etc.

Alting
Altingsburg
Altingsberg
Amelia
Amerongen
Amersfoort
Amice Annie
Amsterdam 6x
Angké
Apolonia
Armina

Bantamse Bril
Barneveld
Batvia 3x
Batavier 2x
Batenburg
Batenstein
Batoe Gantoeng
Bedwinger
Beekenburg
Beekenstein
Bek-af 2x
Belgica
Belverdere
Berlin
Beschermer 2x
Beverwijk 2x
Bewaarder
Den Bosch
v.d.Bosch 2x
Bosheuvel
Bottelier
Braak
Braamspunt
Brandwacht 2x
ten Broeck
Brielle/Bril
de Bruin
Buitenwacht
Bullebak
Buren
du Bus 2x
Buyskes

Calla Boeka
van der Capellen 2x
Carolina
Carolusberg
Casimir
Castor
Castricum
Ceulen
Christina
Claverblad
Collenburg
Concordia 3x
Constantia
Coornhoop
Cornetsbaai
Coronie
Corre-Corre
Cottica
Crevecoeur
Cruyspad

Dalam
Defensie 2x
Delfshaven 2x
Delft
Diamant
Dieren
Djangan-katta
Dollijn
Dorothea
Driehoek
Duurstede
Duynhoop
Dwingeland

van Eck
Eendracht
Eén-nacht
Elise Carthago
Elout
Engelenburg
Enkhuizen
Erfprins
Ernst/Ernestus

Espérance

Felix
Frederick
Frederik Hendrik 3x
Frederikstad
Fridirici
de Fuik

Gedemöller
Gelderland
Geldria
Generaal v.d.Bosch
Generaal Cochius 2x
George
(tijdens Engels bestuur)
Goed Begin
Goede Hoop 3x
Grietenburg
Groningen
Grootmoedigheid
Gustavus
Gijseling

de Haen/Haan 2x
Haarlem
Hardenberg
Harderwijk
Henricus
Hersteller
Hollandia 6x
Hoop
Hoorn
Horeb
Houdt den Bek
Houdt den Mond
Houttuyn
Hughesberg

Jacatra 2x
Java
Jodenwacht
Juffrouw de Bruyn
Jeruzalem

Kalamatta
Kalimas
Keert de Koe
de Keeten
Kik-niet
Kingsbergen
Klaverblad
Klipshof
de Kock
Koenraadsburg
Kolonel v.d.Wijck
Konings Zeehoofd
de Kop
Kotta Inten
Kraton
de Kreek
Krommelijn
Kroonprins
de Kwal
Kijk-Overal
Kijk-in-de-Pot 2x
Kijck-uyt

de Lage
Leiden 2x
Lochem
Lodewijk
't Loo
Lucy
Lijdzaamheid 2x

Maagdelijn
Maetsuyker
Makassaarse Bril
Makassar
Malayo
Margaretha
Marie
Marie Pompoen
Marlborough
Mauritius 2x
Meester Cornelis
Metalen Kruis
Middelburg

Middelpunt
Modderlust
Mon Bijou
Morenbril
Morgenster
Mosselsteyn

Naarden 2x
Nabij
Nagtglas
Nassau 14x
Nazareth
Nickeriepunt
Nieuw Amsterdam 3x
Nieuw Brussel
Nieuwendam
Nieuw Rotterdam
Nieuw Victoria
Nieuw Vlissingen
Nieuwe Waterfort
Nieuw Zeeland
Nieuw Zeelandia
Noorderfort
Noordwijk
Nootenburg

Ontmoeting
Oostburg
Oostenburg
Oostende
Oosterkust
Oostpunt
Oranje 10x
Oranjebo
Oranje Nassau 2x
Oude Fluyt
Ourien
Overburg
Overzee

Para
de Pas
Petrus Albertus
Philippine
Piscadores
Poelepantji
Ploeders-katje
Polux
Porto Marie
Prins Frederik 3x
Prins Hendrik
Prins van Oranje
Prins Willem
Prins Willem Frederik
Provintia
Punta Brava
Purmerend
de Pijl

Raaf
de Rama
Republiek 2x
Retranchement 2x
Revengie
Riffort
Road-sted
Rotterdam 2x
Royal
Rustenburg
Ruyghaver
Ruyters Uitkijk
Rijswijk

Samson
Santossa
Saron
Schans van Tuyl
Schenck
Schildpadsbaai
Schomerus
Sevenhoven
Sibergsburg
Singelenburg
St Andries
St Anthony
St Augustijn
St George del Mina
St Jago
St Jorge
St Kruis
St Louis 2x
St Michielsbaai
St Migael
St Pieter
St Sebastiaan
Sommelsdijk
Sorg
Speelwijk
Starckenborg
Sterrenschans 2x
Storm
Stuers
Taffaso
Tatas
Tietschy
Toetoep Moeloet
Tolbrug
Tolksbrug

Tolksborg
Tolukko
Tranenborg

Uitkijk
Utrecht 2x
Vaersenbaai
Valkenburg
Valkenoog
Vastenburg
Veldwachter
Velsen, Huis te
Veltman
Vermeulen Krieger
van Verre
Verwachting
Victoria 2x
Vierkant
Vlissingen 2x
Vollenhove
Voorbaat
Voorburg
Voorhout
Voorzichtigheid
Vredeburg (zonder n)
Vredenberg
Vredenburg (met n) 3x
Vijfhoeck

Waakzaamheid
Waardenborgh
Wambuis
Wantrouw
Waterbatterij
Waterfort 2x
Waterkasteel 2x
Waterland
Watervliet
Wayer
Welkomstbatterij
Westerbatterij
Westpunt
Wilgenburg
Wilhelmsburg
Willem
Willem I
Willem III
Willem Hendrik
Willemstad 2x
Wilschutborg
Windt
Witsen
Wreker

Zandenberg
Zandhoop
Zeeburg
Zeelandia 3x
Zeelicht
Zevenhoek
Zeven Provincien 2x
Zoutelande
Zoutman

B.C. CATS

Het embleem van het Korps Mariniers (3)

In 'Mars et Historia', 25e jaargang nr. 1, jan./febr. 1991 is de heer Kl. Sierksma nader ingegaan op de beschrijving van het embleem van het Korps Mariniers welke beschrijving is van de heer De Vries, gepubliceerd in 'Mars et Historia' 24e jaargang nr 6 nov./dec. 1990 (het themanummer '325 jaar Korps Mariniers). We schreven reeds dat de heer De Vries, oud korporaal OVW der Mariniers, ongetwijfeld een antwoord zou hebben op het door de heer Sierksma gestelde commentaar.
In feite komt het antwoord van de heer De Vries er op neer dat hij bij zijn beschrijving van het korpsembleem de vaak ingewikkelde, soms tegenstrijdig klinkende heraldieke termen niet wilde gebruiken, doch het geheel wilde plaatsen in ook voor leken in de heraldiek begrijpelijke bewoordingen.
Wij willen de lezers het weerwoord van de heer De Vries niet onthouden en hij zegt dan ook in zijn antwoord aan de heer Sierksma:

'In de 10 jaren die ik bij het Korps Mariniers heb gediend, heb ik menigmaal lessen meegemaakt betreffende korpsgeschiedenis, het vaandel en het korpsembleem en ik weet uit ervaring wat voor vragen en opmerkingen er dan naar voren kwamen.
Dat niet iedereen de heraldieke taal begrijpt, bewijst alleen al het feit dat op bladzijde 243, 11e regel onder de kop: HEBBEN GOED GEVONDEN EN VERSTAAN, geschreven wordt: 'ankers met sabel'. De zetter van de tekst heeft niet geweten dat 'sabel' een heraldische aanduiding is voor de kleur zwart. Een sabel is volgens hem een slagwapen. Maar in het embleem komen geen ankers met een sabel voor. Daar komt bij dat in boeken e.d. betreffende heraldiek nogal eens tegenstellingen voorkomen en dat de ene deskundige m/v het niet eens is met een andere deskundige m/v. Betreffende de door u genoemde kardinale zaken volgt nu mijn opvatting als niet-deskundige.
Op de bladzijden 76 en 77 van het boek 'Heraldiek' van O. Neubecker (Ned. vertaling) komt bij de vele schildvormen geen rond schild voor. Ook in andere boeken betreffende de heraldiek, b.v. 'Heraldiek' van Carl-Alexander von Volborth (Ned. vertaling) kom ik nergens een rond schild tegen en wordt het ook nergens genoemd. Dat er door beeldhouwers, tekenaars, schilders en andere kunstenaars ronde schildvormen zijn weergegeven, wil nog niet zeggen dat dit heraldisch juist is. Er wordt veel overgelaten aan de fantasie van de kunstenaar. Het kan ook zo zijn dat de beschrijving van de af te beelden wapenfiguur, oftewel de blazoenering zoals u dat noemt, niet kompleet of duidelijk is geweest, terwijl de kunstenaar niet op de hoogte hoeft te zijn van de heraldiek. Als bovendien het woord 'medaillon' in de heraldische taal een andere betekenis heeft dan in het Algemeen Beschaafd Nederlands, dan zullen er altijd misverstanden blijven bestaan.
Dat de blazoenering niet altijd duidelijk is en ook vaak niet kompleet blijkt uit de volgende voorbeelden:
Bij de instelling van de M.W.O. in 1815 werd geschreven, dat het versiersel zal bestaan uit een wit geëmailleerd kruis met acht gouden, geparelde punten . . . Over hetzelfde ligt het Bourgondisch kruis, bestaande uit groene laurierstokken, saam verbonden door een gouden vuurslag. Wat het witte kruis betreft, hier werd totaal niet vermeld hoe dat kruis eruit moest zien; het Bourgondisch kruis bestond niet uit groene laurierstokken, gevolg: vele verschillende modellen.
In de wet van 1940, waarin de beschrijving

werd herzien, worden weer andere fouten gemaakt: het wit geëmailleerde kruis wordt wel nader omschreven, namelijk . . . de vier omlijste armen van het kruis zijn van gelijke lengte, lopen van het midden breed uit, zijn aan het uiteinde ingekeept en voorzien van geparelde punten. Aan deze laatste beschrijving voldoet bijvoorbeeld ook het Hugenotenkruis. Waarom is er niet gezegd dat het het Johannieter kruis moet zijn? Dan was er maar één mogelijkheid geweest.
Het groene Bourgondische kruis van knoestige stokken lijkt bij de huidige uitvoeringen van de M.W.O. meer op een kruis van uitgewaaierde palmbladeren. Dit kruis doet nu meer herinneren aan voormalig koloniaal bezit dan aan het Bourgondische Rijk. Bovendien was het Bourgondisch kruis altijd rood van kleur. De herinnering aan het Bourgondisch Rijk, zoals koning Willem I had gewenst, is hierdoor volkomen verloren gegaan.
Als bij de beschrijving van het korpsembleem zo nadrukkelijk wordt geschreven over een rond schild, dan krijg ik juist de indruk, dat dat niet normaal is.
Als ik bijvoorbeeld de beschrijvingen lees van de Orde van de Nederlandse Leeuw, de Huisorde van de Gouden Leeuw van Nassau, de Orde van Oranje Nassau en uit de recentere geschiedenis: het Ereteken van Orde en Vrede, dan wordt er voor de kern van deze versierselen altijd gesproken van een rond medaillon. Mijns inziens geldt hetzelfde voor de kern van het korpsembleem, omdat het geen 'wapen' is.
Een koppel is voor een militair altijd nog de draagband om wapens, munitie e.d. aan mee te dragen. Als ik in mijn diensttijd bij het Korps aan een marinier had verteld dat een koppel een kouseband of een sokophouder is, dan had de man me aangekeken, z'n schouders opgehaald en gedacht: 'die korporaal is getikt'. De aanduiding 'koppel' voor een kouseband wekt dus alleen maar verwarring. Waarom is 'de gewoon gebruikelijke aanduiding in de Nederlandstalige blazoenering voor 'jarretire' dan niet gewoon 'kouseband'? Dat figuur is toch afkomstig van de Orde van de Kouseband.
Bij de beschrijving van het Algemeen Ereteken voor Bijzondere Krijgsverrichtingen wordt de kouseband om het medaillon 'jarretire' genoemd; bij het Oorlogsherinneringskruis volstaat men met 'band' (wat volgens u dan een totaal ander (schild)figuur zou moeten zijn), bij het Ereteken voor Orde en Vrede wordt de benoeming van de schriftrand gewoon vergeten.
De oranjetak en de lauwertak zijn twee volkomen verschillende dingen. De lauwertak is vanouds een Romeins heldenteken of overwinningsteken. De oranjetak is een door Oranjevorsten sinds de middeleeuwen aan hun heraldisch wapen toegevoegd figuur als symbool van het vorstendom Orange. De oorsprong van de twee takken is dus ook niet hetzelfde. Biologisch bekeken behoren het sinaasappelboompje (populair: oranjeboompje) en het laurierboompje ook tot twee geheel verschillende plantefamilies. Als deze twee soorten takken in de heraldiek worden geacht hetzelfde te zijn, dan wijt ik dat aan een soort vakblindheid. Ik denk dat de eerste de beste Romein die een kroon van oranjetakken met sinaasappels er aan om zijn hoofd gehangen kreeg in plaats van een lauwerkrans daar niet lekker mee geweest zou zijn. Daar komt nog bij dat volgens de Nederlandse taal een krans een gesloten cirkel is van gevlochten bloem- of bladertakken, die door het vlechtwerk bij elkaar gehouden worden. Als de cirkel niet gesloten is, is het dus geen krans. Bij het korpsembleem zijn er dus duidelijk twee takken te zien, die bijeen gehouden worden door het uiteinde van de kouseband, net zoals bijvoorbeeld in het vaandel aan de achterzijde de eiketak en de lauwertak bijeen gehouden worden door het lint van de M.W.O. en het Rijkswapen omgeven. Zo staat het beschreven in het K.B. van 22 augustus 1925 betreffende vaandels en vlaggen.
Als er nu geen bessen aan de lauwertakken in het korpsembleem zitten, dan heeft dat niets te maken met het feit dat dragers van een lauwerkrans daar blaadjes vanaf plukten om uit te delen. De luitenant der mariniers Wijnands heeft in 1896 een embleem ontworpen met bessen aan de lauwertakken. U kunt dit ook nog duidelijk zien aan de afbeelding van het korpsembleem achterop

het themanummer van 'Mars et Historia'. In de korrespondentie die ik heb gezien betreffende de officiële erkenning van het korpsembleem werd gevraagd om bevestiging van het bestaande embleem, terwijl in die korrespondentie de bessen wel worden genoemd. Het gaat mij niet om afgeplukte blaadjes, het gaat mij er om dat de bessen die er oorspronkelijk waren, nu verdwenen zijn. En nu nog de kroon. Als u goed gelezen hebt, zal u hebben gezien dat er staat: 'deze kroon zal model hebben gestaan'. Ik heb in mijn verhandeling niet geschreven: dit is die kroon. Er bestaan in de heraldiek vele soorten kronen. Uit deze vele soorten is voor het tekenen van de kroon boven het korpsembleem vermoedelk gekozen voor de kroon uit de Nederlandse regalia als model. Het is niet exakt die kroon. Ook de heraldische koningskroon wordt niet in elk land hetzelfde afgebeeld. Er zijn verschillen tussen de Engelse, de Franse en andere Europese heraldische koningskronen. Bij de Nederlandse heraldische kroon ontbreekt de muts in de kroon. Men heeft zich laten leiden door de kroon uit de Nederlandse regalia, zonder die exakt na te tekenen. En zelfs bij deze bewering laat ik nog ruimte voor twijfel.'

De heer De Vries besluit in zijn antwoord aan de heer Sierksma met het geven van nog enige voorbeelden van zijns inziens minder duidelijke zaken de heraldiek betreffende die we hier niet zullen overnemen omdat ze op de kern van het onderwerp, namelijk het embleem van het Korps Mariniers, geen betrekking meer hebben.

B.C. Cats
Correspondent Militaire Emblemen

BESTUURSMEDEDELINGEN

Jubileum Jaarvergadering 1991

De 25e jaarlijkse algemene ledenvergadering vindt plaats op **zaterdag 9 november a.s.** in het Militaire Luchtvaart Museum te Soesterberg.
Traditiegetrouw heeft ons bestuurslid, generaal-majoor der Koninklijke Marechaussee b.d. F.J. van Lier, de leiding bij de veiling t.b.v. de Stichting Diekerhoff-fonds. Indien U voor deze veiling nog artikelen beschikbaar heeft, geeft U dit dan even door aan één der bestuursleden.

Dagindeling jaarvergadering:

09.00 uur:	Inrichten ruilbeurs (tot 09.45 uur).
10.00 uur:	Ruilbeurs.
12.30 uur:	Lunch.
13.30 uur:	Veiling t.b.v. de Stichting Diekerhoff-fonds.
14.00 uur:	Lezing te houden door Kolonel der Infanterie b.d. J.A. Bor over de oorlog in Korea.
15.00 uur:	Pauze.
15.30 uur:	Jaarlijkse algemene ledenvergadering.
16.30 uur:	Sluiting.

Na afloop van de vergadering is er gelegenheid in de ontvangstruimte van het museum nog even na te praten onder het genot van een drankje (voor eigen rekening) en tevens afscheid te nemen van onze voorzitter en kennis te maken met de nieuwe voorzitter.

Het museum is per openbaar vervoer (bus) bereikbaar met:
Lijn 77: Baarn-Utrecht via Huis ter Heide, De Bilt, Halte Kampweg Soesterberg.
Lijn 52: Amersfoort-Utrecht via Laan van Vollenhove, Zeist, Halte "t Zwaantje' Soesterberg.
Lijn 55 en 56: om en om.
Lijn 55: Amersfoort-Driebergen via busstation Zeist.
Lijn 56: Amersfoort-Doorn-Wijk bij Duurstede via busstation Zeist; in beide gevallen uitstappen bij halte Kampweg te Soesterberg.

KOMT ALLEN!

AGENDA 25ste ALGEMENE LEDENVERGADERING,

die zaterdag 9 november 1991 te Soesterberg gehouden zal worden.

1. Opening.
2. Notulen 24ste algemene ledenvergadering (zie 'Mars et Historia', 25ste jrg. nr. 1, jan/febr.1991).
3. Mededelingen van de voorzitter.
4. Ingekomen stukken.
5. Jaarverslag van de secretaris (elders in dit blad).
6. Financieel overzicht 1990.
7. Verslag Kascommissie 1990-1991.
8. Benoeming Kascommissie 1991-1992.
9. Stichting Diekerhoff-fonds.
10. 'Mars et Historia'.
11. Vijfde lustrum.
12. Bestuursmutaties: volgens rooster zijn aan de beurt om af te treden de heren H. Muller (niet herkiesbaar), H.F.Fabri (wel herkiesbaar) en mevr. P.H.Th. Dumon (wel herkiesbaar).
    Namen van eventuele tegencandidaten dienen vóór 1 oktober a.s. gesteund door de handtekeningen van tenminste 10 leden in het bezit te zijn van de secretaris.
13. Rondvraag.
14. Sluiting.

Introductie op de lezing 'De oorlog in Korea', te houden door kolonel der Infanterie b.d. J.A. Bor, tijdens de Jaarvergadering op 9 november a.s.

I. De oorlog
Duur van het conflict: Van 04.00 uur op 25 juni 1950 tot 22.00 uur op 27 juli 1953.
Partijen: De troepen der Verenigde Naties versus Noord-Korea en de Sovjet-Unie, massaal gevolgd door de Volksrepubliek China vanaf 25 november 1950.
Oorzaak: De inval van Noord-Koreaanse troepen in de Republiek Korea, ook wel genoemd Zuid-Korea.
Troepen der Verenigde Naties:
Gevechtssteun: troepen en/schepen (S): Australië (+S), België, Canada (+S), Columbia (+S), Ethiopië, Frankrijk (+S), Griekenland, Luxemburg, Nederland (+S), Nieuw Zeeland (+S), Philipijnen, Thailand, Turkije, Verenigde Staten van Amerika (+S), Verenigd Koninkrijk (+S) en Zuid-Afrika.
Geneeskundige steun: o.a. hospitalen: Denemarken, India, Italië, Noorwegen en Zweden.

II. De Nederlandse deelname
De Koninklijke Marine en de Koninklijke Landmacht namen deel aan de strijd in Korea.
Op 25 juni 1950 nam de Veiligheidsraad der Verenigde Naties het besluit Zuid-Korea bij te staan door het zenden van strijdkrachten.
De Nederlandse Regering stelde 'dat het niet alleen onze plicht is, deel te nemen aan de

collectieve verdediging tegen agressie zoals dat in het Handvest der Verenigde Naties wordt bedoeld, maar ook dat het noodzaak is paal en perk te stellen aan de communistische expansie, die zich telkens op een ander punt in de wereld doet gevoelen'.
Teneinde direct te steunen werd besloten vanuit Soerabaja een oorlogsbodem te zenden.
Op 28 augustus 1950 besloot de Ministerraad tot het zenden van een detachement.
Op 25 september 1950 werd de Ministeriële beschikking geslagen tot de oprichting, per 15 oktober 1950, van het Nederlands Detachement Verenigde Naties.
Op 15 september 1950 werden alle militairen, behorende tot het N.D.V.N., overgeplaatst en ingedeeld bij het Regiment Van Heutsz.

III. De Koninklijke Marine

De volgende Nederlandse oorlogsbodems werden ingezet in de Koreaanse wateren:

1. Hr.Ms. torpedobootjager 'EVERTSEN', die op 7 juli 1950 vanuit Nederlands-Indië vertrok en in de Koreaanse wateren verbleef tot 18 april 1951.
2. Hr.Ms. torpedobootjager 'VAN GALEN' tot 21-1-1952.
3. Hr.Ms. torpedobootjager 'PIET HEIN' tot 18-1-1953.
4. Hr.Ms. fregat 'JOHAN MAURITS VAN NASSAU' tot 5-11-1953.
5. Hr.Ms. fregat 'DUBOIS' tot 10-9-1954.
6. Hr.Ms. fregat 'VAN ZIJL' tot 24-1-1955 waarna het op 16-5-1955 in Nederland terugkeerde.

De eerste vier schepen zijn éénmaal onderscheiden met de Presidential Unit Citation van de Republiek Korea, namelijk als deel van de 7e US Vloot.
Hr.Ms. 'EVERTSEN' en 'VAN GALEN' zijn bovendien onderscheiden met de Presidential Unit Citation van de Republiek Korea als deel van 'Task Force 95'.
De Koninklijke Marine zond 1360 man uit, waarvan 7 man twee maal.
Hr.Ms. 'PIET HEIN' verloor één man bij de uitreis.
Hr.Ms. 'JOHAN MAURITS VAN NASSAU' verloor één man tijdens een actie.
De Nederlandse schepen waren actief betrokken bij:

- het escorteren van vliegdekschepen;
- het patrouilleren tegen infiltratie vanuit het noorden;
- het redden van neergeschoten vliegers;
- het beschieten van vijandelijke kustbatterijen, stellingen en spoorwegvervoer;
- het geven van vuursteun aan grondtroepen en landingsacties.

Hr.Ms. 'PIET HEIN' werd door een succesvolle beschieting van een vijandelijke trein lid van de zogenaamde 'Trainbustersclub'.Bekende acties waaraan Nederlandse schepen hebben deelgenomen zijn o.a.:
1950 Chinnampo, Inchon;
1951 Wonsan, Inchon, Sakto, Chinpo, Sangjin, Chongsin en Hungnam;
1952 Sakto, Chodo, Songjin, Wonsan, Taejong, PyongDo;
1953 Sakto, Taejong en PyongDo.

IV. Het Nederlandse Detachement Verenigde Naties (NDVN)

16.225 man hebben zich aangemeld, waarvan 3.418 man *daadwerkelijk* werden aangenomen en uitgezonden.
Aangezien 516 man tweemaal en 38 man driemaal in Korea dienden waren er in totaal 3.972 man in Korea. Hiervan hebben 2.980 man deelgenomen aan de gevechten.
De voornoemde 3.972 man werden in 26 detachementen naar Korea vervoerd.
Het 1e detachement, dat op 26 oktober 1950, vertrok had een sterkte van 636 man.
Het laatste detachement, het 26ste, met een sterkte van 143 man, vertrok op 27 juli 1954.
123 man keerden niet terug.
Gesneuvelden: 116, waarvan 115 zijn begraven op het Ereveld te Pusan in Korea.
1 man kon niet worden geborgen.
Vermist: 3.
Krijgsgevangene: 1, overleden in krijgsgevangenschap.
In Nederland bezweken aan de verwondingen 1 man, begraven op de Erebegraafplaats te Loenen (Gld.).
Overleden tijdens de terugreis: 1 man. begraven te Singapore.
Verongelukt in 1954: 1 man, begraven te Pusan.
Het N.D.V.N. leed aan gewonden de volgende verliezen:
381 man tijdens de gevechten;
26 man tijdens oefening en
56 man bij ongevallen.
Het N.D.V.M. is vanuit Nederland nooit aangevuld tot de organieke sterkte van een US-Infanterie-bataljon. Derhalve werd, ter compensatie, door het 8ste Leger, een aantal Koreaanse soldaten, de zogenaamde KATUSA's (Korean Augmentation to United States Army), bij het N.D.V.N. ingedeeld. Hiervan sneuvelden 19 man, terwijl tijdens de aanval op Hoengsong als een der eersten van het N.D.V.N. een zogenaamde 'Houseboy' sneuvelde.
Ter nagedachtenis aan deze 20 Koreaanse soldaten is een plaat met een inscriptie in het

Nederlands aangebracht op het monument op de Koning Willem I kazerne te Den Bosch. Van de CTC/KSC - Koreaanse hulptroepen - ingezet voor de logistieke ondersteuning van het N.D.V.N. zijn 20 man gesneuveld.
De totale verliezen bij en voor het N.D.V.N. bedragen daarmede 163 man. Het N.D.V.N. leed daarmede de zwaarste verliezen die ooit bij de Koninklijke Landmacht in Bataljonsverband zijn voorgekomen.

De inzet in Korea
Het N.D.V.N. werd, na aankomst in Korea, ingedeeld bij het 38ste Infanterieregiment Rock of the Marne van de 2de US Infanteriedivisie 'Second to None', ook bekend als de Indianheaddivisie.

Bekende gevechten/gebeurtenissen
1951: Hoengsong, Wonju, Heuvel 325, Hwachon reservoir Hongertocht, Kanonnenvallei, Marathonvallei, Inje, Taeusan, Mundungni, IJzeren Driehoek, Manusamahill en Leuringschans.
1952: Silverstarhill, Starhill, Sagimak, Chungmoksil, Kojedo, Old Baldy, Arsenal, tweede inzet in de IJzeren Driehoek.
1953: Samichon valley, Nudae, derde inzet in de IJzeren Driehoek. Chungmoksil en Heuvel 340.

Verleende onderscheidingen
Het N.D.V.N. werd viermaal onderscheiden met een Presidential Unit Citation, te weten:
Distinguished Unit Citation door de President van de Verenigde Staten met Citation:
'Hoengsong-Wonju' voor de periode 12 t/m 15 februari 1951, i.c. aan het 1ste Detachement.
Distinguished Unit Citation verleend door de President van de Verenigde Staten met de Citation:
'Soyanggang' voor de periode 16 t/m 22 mei 1951 als deel van de 2e US Infanteriedivisie; i.c. aan het 1ste Detachement en de 1ste aanvulling.
Presidential Unit Citation verleend door de President van de Republiek Korea met de Citation: 'November 1950 t/m 8 april 1953' i.c. aan de detachementen 1 tot en met 16.
Presidential Unit Citation verleend door de President van de Republiek Korea voor de periode 22 november 1950 tot 26 oktober 1953, als deel van de Infanteriedivisie, i.c. aan de detachementen 1 tot en met 19.
De militairen, die in Korea hebben gediend, zijn verder onderscheiden met:
- Het Kruis voor Recht en Vrijheid, namens de Nederlandse Regering.
- De United Nations Service, namen de Verenigde Naties.
- De Korean War Medal. namens de Republiek Korea (alleen N.D.V.N.).
  Aan de voornoemde KATUSA's is eveneens het Kruis voor Recht en Vrijheid uitgereikt.

Individuele onderscheidingen:
Militaire Willemsorde der 4e Klasse: 3 (waarvan 2 postuum)
Bronzen Leeuw: 5
Bronzen Kruis: 19
Kruis van Verdienste: 4
Amerikaanse onderscheidingen: 120
Koreaanse onderscheidingen: 43
De meeste militairen, die aan de gevechten hebben deelgenomen, zijn gerechtigd tot het dragen van de 'Combat Infantry' Badge. Zij die 90 dagen operationeel bij de divisie hebben gediend zijn gerechtigd tot het dragen van het Divisie-embleem, de 'Indianhead', op de rechter mouw van het Nederlandse uniform.

V. De Traditie

Regiment Van Heutsz
De traditie van het N.D.V.N., het eerste onderdeel van het Regiment van Heutsz, dat op 1 juli 1950 werd opgericht, wordt voortgezet door 48 Painfbat. van Regiment van Heutsz; gelegerd in de Koning Willem I kazerne te 's-Hertogenbosch.
Het Vaandel van het Regiment draagt o.m. het opschrift: 'KOREA 1950-1954'.
In Korea werd i.p.v. het vaandel, een Nederlandse vlag gebruikt, aangezien het pas opgerichte Regiment nog geen vaandel bezat. Deze vlag werd en wordt gebruikt bij parades, défilé's en beëdigingen. Aan deze 'Koreavlag' werden streamers - linten - gehecht, behorend bij de drie Distinguished Unit Citations, nl.:
- een streamer met het opschrift 'Hoengsong-Wonju' kleur blauw;
- een streamer met het opschrift 'Soyanggang' kleur blauw;
- een streamer met het opschrift 'Korea november 1950-8 april 1953' in de kleuren van de Koreaanse vlag. Deze werd op 29-6-1989 vervangen.

  De vlaggewacht draagt het MI Garand geweer (zoals dit door het N.D.V.N. in Korea werd gebruikt) en op de mouw de Indianhead, het embleem van de 2e US Infanteriedivisie.
  De voertuigen, behorend tot 48 Painfbat, voeren een Indianhead, geschilderd op het voertuig.

Het kazerneterrein
Op het terrein van de Koning-Willem I kazerne bevinden zich:
- het monument voor de gevallenen van het N.D.V.N.
- Het monument voor de gevallenen van de Koninklijke Marine in Korea.
- De Koreaklok, genaamd 'Caroline', gegoten door een klokkengieter te Arcen, werd geschonken door Majoor Hasenbosch, plv. BC-N.D.V.N., op 26 november 1953 te Haridong Korea.
- Het museum in de Benteng, hoofdgebouw met een Koreagedeelte.
- De bibliotheek in gebouw B-1 met o.a. kaarten, foto's, documenten, boeken, voorschriften en tijdschriften de oorlog betreffende.

De Koninklijke Marine
De oorkonden, behorende bij de onderscheidingen voor de 6 schepen zijn ter beschikking gesteld van de Commandanten van de naamdragende schepen.

VI. De Vereniging van Oud Koreastrijders (VOKS)
De oud-Koreastrijders zijn verenigd in de VOKS.
Tijdens plechtigheden voert de VOKS:
- het vaandel van de vereniging: een witte vlag, symboliserend de sneeuw op de heuvel in Korea, het wit van de Koreaanse vlag en het wit, als rouwkleur, gebruikelijk in Korea. Aan de ene zijde draagt het vaandel de gekroonde Nederlandse Leeuw en een onklaar anker met het onderschrift 'Je Maintendrai' alsmede de Koreaanse vlag en de opschriften: 'Wonju-Hoengson 1951, T-bone 1952, Nudae 1953, en de Yellow Sea/ Eastern See 1950-1953.
  De andere zijde draagt centraal het United Nations 'Netherlands' embleem met als onderschrift 'Vereniging Oud Korea Strijders' alsmede de Indianhead van de 2e US Infanteriedivisie en het embleem van de 7th US Fleet, waarbij de Nederlandse schepen waren ingedeeld.
- T.b.v. de marine-leden voert de VOKS tevens, bij bepaalde plechtigheden, de 'Geus', het Marinesymbool.

4de Opgave aanvulling en wijziging op de ledenlijst van november 1990.

Nieuwe leden:
Arnold, H.J., Ereprijskamp 27, 2353 HX Leiderdorp 2, 5, 11 en 19
Berkelaar, P.F.A., Rousselpad 19, 3208 CN Spijkenisse 1, 9, 12, 15, 19 en wargames
Bles, drs. H. de , Luttik Oudorp 53, 1811 MV Alkmaar 15, 16, 20 en museologie
Bosch, W.S. ten, p/a Hr. Ms. Ambassade San José, Postbus 20061, 2500 EB 's-Gravenhage Duitse mil. gesch. van 1880-1923
Haaren, W.A. van, Keizersgracht 140, 1781 BD Den Helder 11 (mei'40), 15, 19 (mei'40), 20 (Atjeh) en 23
Hoen, mevr. H. van 't, Koninginnegracht 54, 2514 AE 's-Gravenhage 1 (vóór 1813), 8, 10 en 20
Lely, J.W. van der, Rembrandtlaan 22, 1272 GN Huizen 8 en 19
Linden, C.H.J. van der, Prins Bernhardlaan 20, 6971 GG Brummen 5 en 15
Mallan, K., Postbus 259, 3700 AG Zeist 1, 11, 15 en 19 Brummen 5 en 15
Meijer, G., Kleefsehoek 428, 6711 SM Ede 11, 20 (pol. acties Zd.Sum.) en gezagstroepen
Nelemans, J.T.H., Alexanderstraat 145, 2713 AR Zoetermeer
1, 8, 9, 20, cartografie en oud-mil. rechtspraak
Olij, R.P., Liesbos 427, 2134 SL Hoofddorp 1, 11 en 14
Roos J.G., Champignonlaan 13, 3852 ZP Ermelo 11 en 14
Zwitzer, H.L. Dr., Van Alkemadelaan 350, flat 301, 2597 AS 's-Gravenhage
1 (vóór 1813), 20 en oorlog tegen Japan

Adreswijzigingen:
Carol, P., Veersesingel 288, 4332 TJ Middelburg.
American Society of Military Insignia Collectors (ASMIC) (G. Duell), 526 Lafayette Ave, Palmerton (Pa.)18071, U.S.A.
La Figurine (c/o Mr. Roger Ferire), Avenue J. Dubrucq 41, B-1210 Bruxelles (België).
Jong, I.M. de, Engels Erf 5, 3843 BD Harderwijk.
Keller, drs. W.P.J., Keizerlaan 19, 3090 Overijse, België.
Heem, W. van der, Soerenseweg 125/28, 7313 EK Apeldoorn.
Mulder, H.J., Arnhemse Bovenweg 33, app. 115, 3708 AA Zeist.
Klinkhamer E.M.R. 63 Simla Avenue, Havelock North, New Zealand.
Weering, J.J. van, Plantsoen 37, 2311 KG Leiden.
Molendijk H.C.A., Papaver 6, 2992 CM Ba-

rendrecht (per 1 oktober 1991).
Reijniers A., Kievitstraat 121, 1781 ZC Den Helder (per 20 september 1991).

Lidmaatschap beëindigd i.v.m. varende plaatsing:
Tromp, C.A. PGzn., Wagenstraat 91b, 2512 AS 's Gravenhage.

Verandering van lidmaatschap:
Bibliotheek K.N.L.W.M. 'Generaal Hoefer', Korte Geer 1, 2611 CA te Delft verandert 'gewoon lidmaatschap' in 'lidmaatschap op basis van uitwisseling publicaties'.

Aantal leden op 1 juni 1991	474
Nieuwe leden	14
	488
Opgezegd	1
Aantal leden op 1 augustus 1991	487

JAARVERSLAG van de secretaris over de periode juli 1990-juli 1991

A. Bestuur:
In verband met het toekomstige aftreden van onze voorzitter wegens het bereiken van de 70-jarige leeftijd en het vertrek indertijd van de heer Schaepman moesten twee vacatures worden vervuld. De heren J.A.H. Engelman uit Huizen en Mr. C.J.M. Kramers uit s Gravenhage zijn op 10 november 1990 tot het bestuur toegetreden.

B. Correspondentschappen:
Drs. R.P. de Graaf is speciaal voor 'de Middeleeuwen' toegetreden als correspondent van afdeling 1 (Krijgsgeschiedenis, Korpsgeschiedenis). De heer W. Plink is ter versterking van afdeling 16 (Militaire Genealogie) als correspondent toegetreden.

C. Evenementen:
20 Augustus 1990 verscheen de vijfde enveloppe in de serie Nederlandse schilders van militaire taferelen, ditmaal gewijd aan de schilder Heinrich Martin Krabbé. Het thema was '325 jaar Korps Mariniers'.
6 Oktober 1990 vond een tussentijdse excursie plaats naar het PTT-Museum, Zeestraat 80 te 's Gravenhage. Er waren 17 deelnemers, die luisterden naar een lezing van Dr. G. Hogesteeger, gevolgd door de bezichtiging van het museum en de speciale tentoonstelling 'Verboden Berichten' onder leiding van mevrouw N. van Hurne.
24 November 1990 namen 41 leden deel aan de najaarsexcursie naar Brussel waar het Legermuseum en het Rijkswachtmuseum werden bezichtigd.
13 april 1991 vond de jaarlijkse filmdag plaats. 50 Leden luisterden naar de lezing van ons bestuurslid, de heer C.N. Nicolas over '325 jaar Korps Mariniers' gevolgd door enkele videofilms. Verder waren er films over de MILVA, de 'Battle of Britain' en 'het Korps Mariniers'.
25 Mei 1991 verzamelden 33 deelnemers zich voor de voorjaarsexcursie bij het Kustverdedigingsmuseum 'het Fort aan den Hoek van Holland'. De heer Wouters gaf een overzicht van de geschiedenis van het fort vóór de rondleiding begon. 's Middags werd het Reddingmuseum, eveneens te Hoek van Holland bezocht.

D. Vergaderingen:
10 November 1990 de jaarlijkse ledenvergadering te Soesterberg, voorafgegaan door de ruilbeurs, de veiling t.b.v.de Stichting Diekerhoff-fonds onder de immer bezielende leiding van onze vice-voorzitter, de heer F.J. van Lier en een lezing door drs. J.P.C.M. van Hoof over de Slag aan de Boyne in 1690.
Onze jaarlijkse bijeenkomst van bestuur met de afdelingscorrespondenten vond op 7 juli 1990 plaats te Buren. Er waren 24 aanwezigen.
Het algemeen bestuur heeft in het verslagjaar 7 maal vergaderd te weten in Buren (3 x), Amsterdam, Breda, 's-Gravenhage en Utrecht.

E. Correspondentie en contacten:
Uit het aantal verzoeken om inlichtingen blijkt dat onze vereniging steeds meer bekendheid krijgt, zowel in Nederland als in het buitenland.

F. Lustrum 1991:
De lustrumcommissie bestaande uit de heren Jhr.Mr. D.J.H.N. den Beer Poortugael (voorzitter), J. van den Berg, B.C. Cats, dr. F. Snapper, B.W. Wagenaar en J. Zijderveld is druk met de lustrumaktiviteiten. Er zal, evenals bij de vorige lustra, een bijzonder nummer van 'Mars et Historia' verschijnen.

G. Ledental:
Op het moment van samenstellen van dit verslag hebben wij 484 leden. Ik heb goede moed, dat met Uw hulp in dit lustrumjaar de magische grens van 500 leden zal worden bereikt!

P.H.Th.Dumon, secretaris

JUBILEUMNAJAARSEXCURSIE 1991

De najaarsexcursie 1991 vindt plaats op zaterdag 26 oktober a.s. Doel van de excursie is de vesting Bourtange. We reizen per bus vanaf het NS-station Utrecht (instappen parkeerplaats bij de uitgang Jaarbeurs). Het vertrek is gesteld op 09.30 uur. De aankomst te Bourtange ligt rond 11.30 uur. Aldaar gebruiken we eerst de lunch in restaurant 's-Landshuis, om vervolgens deel te nemen aan een gevarieerde rondleiding door de vesting, met bezoeken aan onder andere de Synagoge en het Kruithuis.
Het lijkt mij zinvol, dat deelnemers uit de noordelijke provincies op eigen gelegenheid naar Bourtange reizen en zich om ±11.30 uur melden in het restaurant.
De prijs voor deze excursie bedraagt *f* 60,- vanaf Utrecht en *f* 35,- voor deelnemers die op eigen gelegenheid gaan. Overigens raad ik U aan zoveel mogelijk gebruik te maken van de bus.

PROGRAMMA

09.30 uur:	Vertrek uit Utrecht, instappen parkeerplaats bij de uitgang Jaarbeurs.
12.00 uur:	Aankomst Bourtange.
12.15 uur:	Lunch in Restaurant 's-Landshuis. Aperitief voor eigen rekening.
13.25 uur:	melden bij VVV-kantoor.
13.30 uur:	Bezoek Kruithuis.
14.00 uur:	Rondleiding vesting.
15.00 uur:	Bezoek synagoge.
15.30 uur:	Einde excursie.
16.45 uur:	Vertrek bus naar Utrecht.

Tussen 15.30 uur en 16.45 uur kunt U op eigen gelegenheid nog wat rondzwerven en inkopen doen.
Met mooi weer wordt het ongetwijfeld weer een echte 'MARS'-excursie.
Tot 26 oktober!

J. van den Berg

BOURTANGE

De vesting
Dichtbij de Duitse grens, in een prachtig Gronings landschap, ligt een vrijwel unieke bezienswaardigheid: de vesting Bourtange. Voor het ontstaan van deze vesting moeten we terug naar de Tachtigjarige oorlog, om precies te zijn naar het jaar 1580. In dat jaar gaf Prins Willem van Oranje opdracht tot het uitzetten van een gebastioneerde vijfhoek op een tange of zandrug, in een weg die de stad Groningen verbond met Lingen en Westfalen. Hiermee hoopte de Prins een belangrijke doorgangsweg te hebben geblokkeerd, teneinde zo het door de Spanjaarden bezette Groningen tot overgave te kunnen dwingen. In 1593 wist Graaf Willem Lodewijk van Nassau de vesting te voltooien. Nadat Groningen zich op 23 juli 1594 eindelijk gewonnen gaf, werd de vesting Bourtange onderdeel van de grensverdediging van de provincies Groningen, Friesland en Drenthe. Met de opkomst van de 'moderne oorlogvoering' werd de eertijds zo belangrijke vesting in de tweede helft van de vorige eeuw ontmanteld. Gelukkig nam de gemeente Vlagtwedde in 1964 het besluit de vesting te restaureren en te reconstrueren, met daarbij als uitgangspunt de situatie van het jaar 1742, toen de vesting haar grootste omvang had bereikt.

Het dorp
Aanvankelijk bestond de bevolking van Bourtange alleen uit militairen met hun gezinnen en enkele ambachtslieden. De komst van

allerlei vaklieden, handelaren en landbouwers deed het dorp echter snel groeien. Bourtange werd dan ook meer dan een militair verdedigingswerk: het is ook een heel mooi dorp geworden. En het is dat gebleven. Bourtange is een dorp waar veel te beleven is: zo kan met een tocht maken met een echte huifkar. Men kan er exposities bekijken, prachtige wandelingen maken (waarbij U zich twee eeuwen terug waant), kortom: Bourtange zal U niet teleur stellen.

De Synagoge
In de Batterijstraat vinden we de uit 1842 daterende voormalige synagoge, die tot de Tweede Wereldoorlog dienst deed als gebedshuis voor de in Bourtange gevestigde Joden. De Joden, van wie de eersten zich waarschijnlijk al voor 1795 in Bourtange vestigden, werden in de jaren '40-'54 allen gedeporteerd: slechts twee van hen keerden terug naar het dorp. Het stijlvol gerestaureerde gebouw is ingericht als synagogaal museum. Het voormalige gebedshuis is overigens de enige goed bewaard gebleven synagoge langs de Nederlands-Duitse grens.

Het Kruitmagazijn
De naam zegt het al: dit gebouw was vroeger bestemd als opslagplaats voor het kruit van de militairen. Men kon er maar liefst 45.000 pond van dit explosieve goedje in kwijt. Vandaag de dag vindt U er een fraaie afdruk - in lak - van een grachtprofiel en kunt U er een informatie-diaserie over Bourtange zien en beluisteren. Beslist de moeite waard.

(Gegevens ontleend aan VVV-gids Bourtange)

Deze excursie is geschikt voor rolstoelgebruikers.

OPROEP AAN DE AFDELINGSCORRESPONDENTEN

Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van onze vereniging vraagt het bestuur de afdelingscorrespondenten, zich op 9 november a.s. tijdens de algemene ledenvergadering, te manifesteren door middel van een 'Afdelingstafel'. De bedoeling hiervan is dat deelnemers aan de jaarvergadering zich kunnen oriënteren t.a.v. de aktiviteiten van de correspondentschappen. Voor nadere informatie kunt U kontakt opnemen met ons bestuurslid J. van den Berg, tel. 01820-34283.

ADVIES VAN ONS GEWAARDEERD LID KI. SIERKSMA

Het is gebruikelijk dat autobussen (en automobilisten) de vestingstad benaderen VIA VLAGTWEDDE langs Vledderkamp, Bourtangerstraat, Vlagtwedderstraat. Daar is dan een groot parkeerterrein voor auto's en bussen. De vestingstad binnenrijden is niet mogelijk via de Friese Poort.

MAAR het is voor Mars-et-Historia-excursisten interessanter om NIET DAAR BUS EN AUTO'S TE PARKEREN. Men zou dan namelijk een erg belangwekkend stuk(je) restauratie niet te zien krijgen. En de loop/wandelafstand is groot.
Wij adviseren u aldus: vlak voordat men de vestingstad binnenrijdt RECHTSAF slaan (alsof men richting Duitsland zou willen gaan) en dan in een omtrekkende beweging met aan de linkerhand de vesting terechtkomen op de 'Bisschopsweg': dat is de weg naar het grenskantoor. U gaat echter niet richting Duitsland doch blijft LINKS AANHOUDEN. Daar komt u dan de buitenste 2 ringen van de vesting binnen, tweemaal over een gerestaureerde brug, met uitzicht op grachtenpallissaden. DIRECT VÓÓR DE MUNSTERSE POORT is voor bus en auto's een behoorlijk Parkeerterrein. En de loopafstand naar het centrum van de vesting is dan niet meer dan een paar honderd meter.

HEDEN GEEN COLLEGE
Studentenverzet 1940-1945

De tentoonstelling, op initiatief van ons verenigingslid drs. J. Nuis georganiseerd door het Verzetsmuseum te Amsterdam, is na Amsterdam en Groningen, van 23 oktober tot en met 29 november a.s. te zien in het Academisch Historisch Centrum van de Universiteit van Leiden, Rapenburg 73, tel. 071-277242. Voor de inhoudelijke toelichting op de tentoonstelling wordt u verwezen naar Mars et Historia, januari/februari 1991, p. 30.

Studenten protesteerden massaal en openlijk tegen de Duitse inmenging in het hoger onderwijs. In alle facetten van het verzet zoals illegale pers, spionage en onderbrengen van joodse kinderen, leverden studenten een groot aandeel. Ook in het gewapende verzet waren zij actief. Eén van hen was Hannie Schaft, studente in de rechten. Haar pistool is op de tentoonstelling te zien, naast vele andere voorwerpen, die ertoe bijdragen dat

DAF V 400

het geheel een voortreffelijk overzicht geeft van alle vormen van verzet, waaraan studenten hebben bijgedragen. Uiteindelijk zijn er ca. 400 studenten in het verzet gevallen, ca 3% van het totaal aan studenten in die periode, tegenover 0,1% van de Nederlandse bevolking in zijn geheel.
In deze periode van de tentoonstelling in Leiden valt 26 november, de dag van de toespraak van Cleveringa in 1940 bij het ontheffen uit hun functie van de Joodse docenten, en het begin van de studentenstaking.
De tentoonstelling is, op initiatief van drs. J. Nuis, lid van onze vereniging en afdelingscorrespondent Mariniers, georganiseerd door het Verzetsmuseum te Amsterdam in het kader van het 45-jarig bestaan van de Stichting Onderlinge StudentenSteun/Kriterion te Amsterdam, die voortgekomen uit het verzet studenten in de gelegenheid stelde hun onderbroken studie onafhankelijk van hun ouders te voltooien en ook thans nog vele werkstudenten een aanvulling op de studietoelage verschaft.

EERSTE DAF V400's VOOR LANDMACHT

T.b.v. de Koninklijke Landmacht zijn door de DMKL 3 DAF VH 435 EN bestelauto's aangeschaft. De voertuigen zullen worden ingezet als licht bevoorradingsvoertuig. Deze DAF VH 435 bestelauto's zijn de eerste voertuigen uit de V400 serie die de Koninklijke Landmacht in gebruik neemt. Eerder leverde DAF Militaire Zaken al voertuigen uit de V400 serie aan de Koninklijke Marine en aan de NAAFI. (Dit is een instantie die er voor zorgt dat het engelse leger in o.a. Duitsland van levensmiddelen wordt voorzien.)
Deze 3 voertuigen zijn door de firma Den Oudsten Specials uit Montfoort voorzien van een hydraulische laadklep. Met deze laadkleppen kunnen op eenvoudige wijze rolcontainers, met levensmiddelen, in en uit de voertuigen gereden worden.
De DAF VH 435 EN is een hoogdak bestelauto met een wielbasis van 3.20 meter. De voertuigen hebben een 2.5 liter natuurlijk aangezogen dieselmotor, die 53 kW (72 pk) levert.

Evert Niemeijer
DAF NL Militaire Zaken

DE JAGER-EREBADGE

Eind april 1948 werd door luitenant-kolonel H. van Leeuwen, commandant van het toenmalige 3e Bataljon Jagers (behorende tot de 1e Infanteriebrigade - C-Divisie 7 December), welk bataljon van 1946 tot 1950 op West-Java verbleef, een bataljons-ereraad ingesteld. Dit geschiedde in navolging van het 1e Bataljon Jagers, dat reeds in maart 1946 op initiatief van de commandant majoor-KNIL M.P.A. den Ouden, tot het vormen van een dergelijke raad was overgegaan.
Statuten en reglement werden ontworpen en vervolgens bekrachtigd door de bataljonscommandant. Het doel van de instelling werd kort en duidelijk omschreven in het eerste artikel van de statuten, namelijk: 'De Ereraad stelt zich ten doel het hooghouden van de korpseer en de korpsgeest in het bataljon en het waarderen van bijzondere verrichtingen ten behoeve van het bataljon'. Er werd besloten door middel van een speciale oorkonde blijk te geven van voornoemde waardering, terwijl tevens voor Jagers, in werkelijke dienst bij het bataljon, een 'Jagererebadge' werd ontworpen. Aan de toekenning van deze Jager-erebadge werd verbonden dat na demobilisatie de betrokkene Erejager werd, van welke onderscheiding een draagspeld als uiterlijk kenteken zou dienen. Voor personen - buiten het bataljonsverband staande - hetzij militair of burger, werd de benoeming tot Jager-honorair(e) mogelijk gemaakt. Zij zouden behalve van de oorkonde tevens in het bezit worden gesteld van een speciale draagspeld, welke de verworven waardigheid aangaf.
Alleen de Ereraad, bestaande uit vijf officieren van het bataljon, waaronder een voorzitter en een secretaris, werd bevoegd verklaard de Jager-erebadge uit te reiken en tot Jager-honorair(e) te benoemen.

Op 3 juli 1948 werd benoemd tot: Jager-honorair de professor L.G.M. Baas Becking en tot Jager-honoraire mevrouw R. Baas Becking-Haverman. Door deze benoemingen werd door het 3e Bataljon hulde gebracht aan het echtpaar, dat zoveel Jagers in hun huiselijke kring gastvrijheid verleende. Op dezelfde dag werd door de Ereraad wegens moedig en beleidvol gedrag de Jager-erebadge toegekend aan de eerste luitenants J.W.A. Bodenhausen, H. van Droffelaar en G.A.C. Heerkens, korporaal A. van Nimwegen en de Jager J. van den Berg. Op 7 juli 1948 werd tijdens een receptie van het 3e Bataljon te Tjiandjoer ter gelegenheid van het 119-jarig bestaan van het Regiment Jagers de oorkonden en spelden in een openbare zitting van de Ereraad aan de familie Baas Becking uitgereikt.
Op 3 november 1948 vond eveneens te Tjiandjoer de plechtige uitreiking plaats van de erebadges, oorkonden en spelden aan voornoemde luitenants, korporaal en jager. In de vergadering van de Ereraad van 25 november 1948 werd aan een zesde jager de Jager-erebadge toegekend, namelijk aan jager G.B. van Veen van de 2e Cie. In 1949 werd aan de korporaal F. van Bogaart de erebadge uitgereikt wegens moedig en beleidvol gedrag. De uitreiking van deze erebadge geschiedde in het Militair Hospitaal te Batavia, aangezien de korporaal tijdens de actie gewond was geraakt.
Tenslotte werd, kort voor het 3e Bataljon op 4 november 1949 naar Nederland terugkeerde, aan zes onderofficieren en jagers de Jager-erebadge met oorkonde en draagspeld uitgereikt, alsmede aan een KNIL-onderofficier die lange tijd bij de inlichtingendienst van het bataljon gedetacheerd was geweest.

Een exemplaar van de Jager-erebadge, die bestaat uit een groene pat waarop het woord JAGERS binnen twee eikentakken in gouddraad staat geborduurd - het geheel in de vorm van het toenmalige naamlint bovenmouw - bevindt zich in het museum van de Grenadiers en Jagers te Arnhem. Het is niet bekend of bij de later in Indië gearriveerde 4e, 5e en 6e Bataljon Jagers een Jager-erebadge werd ingesteld.

Bron: 'Van Preanger naar Bantam', jubileumuitgave van het 3e Bataljon ter gelegenheid van het 120-jarig bestaan van het Garderegiment Jagers, Batavia 1949.

B.C. Cats

Nieuwe boeken

Twee boeken tegelijk van Ant. P. de Graaff: **'Brieven uit het veld (Het vergeten leger thuis)'** en **'Met de T.N.I. op stap (De laatste patrouille van het vergeten leger)'.**

Anton de Graaff is gereed met zowel zijn derde als zijn vierde boek, respectievelijk uitgekomen in 1989 en in 1991. Zijn tweede boek in deze serie ('De weg terug - Het vergeten leger toen en nu') bespraken wij al in M&H van nov./dec. 1989. Dat betrof een nabeschouwing op de Graaffs eerste boek ('De Heren worden bedankt; met het vergeten leger in Indië, 1949-1950') dat nu een bestseller is geworden, met alweer een vierde druk; iets wat men met Indië-boeken van oud-militairen niet zo vaak ziet. De Graaff is nu een geslaagd zakenman uit Waalwijk. Hij verwijlt als schrijver met zijn gedachten in de tijd dat hij als dienstplichtig sergeant-gewondenverzorger naar Indonesië ging in het 425 Bataljon Infanterie. Dit bataljon kwam pas eind april 1949 op Midden-Java aan in een periode dat (wij behoeven er niet om heen te praten) Nederland het daar militair niet meer zag zitten vanwege vele politiek ongunstige redenen. Het waren ongetwijfeld voor onze jongste eenheden de moeilijkste maanden uit de totale Indië-tijd. Onze steeds minder goed opgeleide, ook minder gemotiveerde en tactisch- en logistiek ook minder bedeelde eenheden, kregen het hard te verduren, leden gevoelige verliezen en kregen ook nog morele klappen te incasseren. En dit alles tegenover een steeds talrijker wordende tegenstander die de wind ook nog mee had. Het bataljon waarin de auteur zat maakte slechts enkele gevechtsmaanden mee, want tegen medio augustus 1949 maakte een wapenstilstand definitief een einde aan de vijandelijkheden. Toch duurde het daarna nog een vol jaar voordat het bataljon zich inscheepte voor de terugreis naar Nederland, omdat andere eenheden al veel langer in de tropen hadden dienstgedaan. Het werd een jaar van doelloos wachten, van vernedering en ontreddering.

In het boek 'Brieven uit het Veld' klinkt ook de strijd om erkenning voor de oud-militairen Indiëgangers. Het is een paperback geworden van 128 bladzijden met diverse foto's.; ISBN 90 5194 0300, uitgave Van Wijnen, Franeker, prijs *f* 19,95.

Het zijn voornamelijk authentieke notities en dagboekaantekeningen van de auteur zelve, afgewisseld met brieven van andere oudmilitairen en nabestaanden uit die jaren. Het gaat om de dagelijkse gebeurtenissen rond onze soldaten in een omgeving van oorlog en de dagen daarna. Hier hebben wij duidelijk te maken met een van die onderdelen met onvoldoende ervaring, welke bij gebrek aan betere troepen maar al te vaak direct in de gevechtszone werden ingezet. Hoewel deze periode zeker niet gemakkelijk is geweest voor het bataljon, vinden wij dat de auteur de zaken wat te zwart weergaf. De ervaringen bij dit speciale bataljon kan men zeker niet representatief noemen voor het gros van de vergelijkbare Nederlandse eenheden van toen in Indonesië.
Maar hoe het ook zij: er is hier sprake van een kater; ook met de problemen die de mannen na terugkeer in Nederland ondervonden en die men zelfs heden ten dage nog moet ondervinden. Men hoeft niet cum laude geslaagd te zijn voor een doctoraat in de psychologie om de auteur te kunnen volgen en zijn mening te respecteren. Een soortgelijk denken zou evenzeer opgemerkt kunnen worden bij een deel van de terugkerende Franse soldaten uit Indo-China of Algerije; hun Amerikaanse collega'a uit Vietnam; de Portugezen na de Afrika-toestanden en de Russische jongelui na jaren in Afghanistan.
Allemaal behartenswaardige en goed geschreven zaken, die, hoe men ze ook evalueert, ongetwijfeld voor de huidige generatie Nederlanders die daarvoor belangstelling kunnen opbrengen, een verhelderend inzicht geven van wat er toen beleefd en gedacht werd. Want er gingen destijds meer dan honderdduizend Nederlandse militairen naar Indonesië. Duizenden bleven achter op de oorlogskerkhoven in dat land. Terugkerend in het moederland werden de veteranen veelal niet geholpen als er zich psychische problemen voordeden. Bovendien had niemand enige interesse voor hetgeen zij allemaal hadden moeten meemaken. En ook werden de veteranen op de koop toe ook nog bij herhaling belasterd; zo zelfs dat het op het nippertje voorkomen is dat zij in de nationale geschiedschrijving generaliserend van oorlogsmisdaden werden beticht.

Dan het laatste boek, 'Met de T.N.I.op stap'; het is een paperback van 201 bladzijden met veel foto's; ISBN 90 5194 065 3, uitgave Van Wijnen, Franeker, prijs *f* 29,50. Het gaat hier hoofdzakelijk over een groepje oud-Indië militairen die met hunne dames recentelijk naar Indonesië reisden, waarbij de auteur Anton de Graaff als organisator en leider. Men begeeft zich aldaar naar de 'oude' standplaatsen van het bataljon tijdens de gevechten en de periode daarna.
De reis is goed voorbereid en de deelnemers krijgen een bijzondere ontvangst van de zijde van de Indonesische krijgsmacht, de TNI. Samen met de vroegere plaatselijke vijanden werd het gevechtsterrein van meer dan veertig jaar geleden opgezocht, waarbij navrante ontmoetingen en situaties worden beschreven. Het bijzondere van dit laatste boek is het feit dat ook de tegenstanders-van-toen enkele hoofdstukken hierin hebben geschreven. Veel nieuws levert hun zienswijze ons niet op; die hoofdstukken zijn wat langdradig en staan vol met in feite onbelangrijke details. Toch wel iets om te waarderen, want het komt uit een totaal afwijkend denkpatroon. Van de zijde van meer dan één organisatie van Nederlandse Indië-veteranen is de publiciteit rond het beschreven bezoek niet in al te goede aarde gevallen. Dit is ons opgevallen maar wij willen er ons liever niet over uitspreken. Een feit is - en dat was al eerder gesignaleerd - dat een terugreis naar Indonesië gecombineerd met goed voorbereide contacten met de voormalige tegenstander voor het gros van onze ruim zestigjarige veteranen werkelijk bevrijdend werkt. En een ander typerend iets bij dit soort van ontmoetingen is eigenlijk de constatering dat deze bijeenkomsten tussen Nederlanders en Indonesiërs heel goed uitvoerbaar blijken. Iets wat bij de hier boven aangehaalde andere koloniale conflicten persé een onmogelijkheid zou zijn. En het zijn deze dingen die zo glashelder uit het laatste boek van Anton de Graaff tevoorschijn komen. Inmiddels zijn in ons land de meningen ten aanzien van de Indië-veteranen heel duidelijk in een gunstige kentering gekomen. Het werd zoetjesaan wel tijd ! De boeken van De Graaff tonen ons zeker niet het epos van supersoldaten, noch aan deze en ook niet aan de andere zijde van de heuvel. Maar het zijn wel eerlijke boeken en - we herhalen het juist ook geschikt voor jongere Nederlanders, jongelui die het geluk hebben gehad niet op prille leeftijd als soldaat in een oorlogssituatie te zijn gestuurd, helemaal aan de andere zijde van de wereld.

Mededelingen van de sectie Militaire Geschiedenis Landmachtstaf (Deel 13-1990)

Alweer zo'n kloek blauw boekje, paperback met ook ditmaal zeer interessante onderwerpen.
'Koning Willem II en de geconcentreerde defensie' van W. Bevaart vertelt ons van de nationale defensieplannen van ons land in het midden van de 19e eeuw onder onze koning die als kroonprins zo geheel als aanvoerder betrokken was bij talloze militaire operaties van formaat. De koning geeft weer blijk van groot strategisch inzicht; met de ontwikkeling van de Nieuwe Hollandse Waterlinie houdt hij zijn leger geconcentreerd klaar voor een offensief waar hij dat zelf wenst. De vestingen, ook de Grebbeberg (!), de grote rivieren en daarmee denkend toch aanvallend op te treden is zijn strategie. Hoe ontwikkelt zich dit?
'Oorlog in de Betuwe: de grote manoeuvres van september 1911' van W. Klinker. Legeroefeningen voor het eerst van heel groot formaat en nog wel wat men nu technisch noemt 'een free battle'. Rivierovergangen; voor het eerst inzet van vliegtuigen; hoog niveau, divisies tegelijk; eerste grotere inzet van vrachtauto's en andere bevoorrading; ontwikkeling van de mitrailleur. De verslagen, debatten en kritieken hierover. En dat alles kort voor het uitbreken van WO I en onze algemene mobilisatie van een grote landmacht. Stimulerende kracht van Snijders en Colijn: niet de eersten de besten . . .
Dan een artikel dat kennelijk ook voor Zwitsers en Duitsers in het Duits is geschreven *'Holland und die Schweiz im Zweiten Weltkrieg: Verlust und Wahrung der Unabhängigkeit'* door E.A. van der Geest. Het hoe en waarom dat ons land niet en Zwitserland wel buiten WO II bleef. Nederland was defensief te zwak en werd mede daarom geheel opgenomen in het Duitse plan 'Gelb', Zwitserland had een vetrouwenwekkender defensie uitgestraald en had een geheel afwijkende strategische ligging. Een interessante beschouwing.
Vervolgens - tegenwoordig kan men er niet meer om heen - twee waardevolle artikelen met betrekking tot het grootschalige Nederlandse na-oorlogse militaire optreden in Indonesië 1945 tot 1950.
G. Teitler begint met een thema dat nog niet eerder in een artikel werd behandeld. *'Onrust aan de top. De betrekkingen tussen KNIL en KL en het vertrek van generaal-majoor H.J.J.W. Dürst Britt uit Indië in de zomer van 1948'*. Deze affaire wordt uitgebreid toegelicht met alle aspecten

die daarbij van belang waren. Achtergronden, irritaties, spanningen, de militaire toestand, beslissingen, de nasleep, het slot. Het is goed dat deze kwestie eens uitvoerig wordt besproken.
Tenslotte kwam er een eind aan ons militaire optreden in Indië; maar ook al eerder aflossingen van een zeer groot leger aan de andere kant van de aardbol. Een uiterst interessante uiteenzetting van J. Hoffenaar getiteld *'De terugkeer van de militairen van de Koninklijke Landmacht uit Indonesië (1947-1951)'.*

Het goed uitgevoerde 149 bladzijden grote boekje kost *f* 43,75. Bestelbaar bij CDP te Emmen, bellen 05910-83100, mevr. Olario. In Den Haag ook bij boekhandel Houtschild.

C.A. Heshusius

'Oorlog': Multidisciplinaire beschouwingen.

Mensen denken meestal over oorlogen alsof het natuurrampen zijn, zoals een aardbeving of de uitbarsting van een vulkaan. Oorlogen 'breken uit' met een kracht die niemand lijkt te kunnen weerstaan. Is die opvatting van oorlog als onbeheersbaar noodlot juist?
Deze beschouwingen over oorlog gaan ervan uit dat dit niet het geval is. De aard van oorlog verandert met de ontwikkeling van menselijke samenlevingen. Al bestaat de mogelijkheid van oorlog waar menselijke groepen samenleven zonder centraal gezag, de frequentie en intensiteit van oorlog loopt sterk uiteen. Beter inzicht in de ontstaansvoorwaarden van oorlogen kan daarom bijdragen tot het voorkomen ervan. Het onderzoek naar groepsagressie en oorlog is niet voorbehouden aan één wetenschappelijke discipline. Als er al een algemene theorie over oorlog mogelijk is, hij bestaat in ieder geval niet. Daarom is een multidisciplinaire aanpak noodzakelijk. Belangrijke, door verschillende disciplines bestudeerde aspecten van ontstaan en ontwikkeling van oorlogen die in deze bundel aan de orde komen zijn ondermeer: de betekenis van het evolutionair erfgoed, van het ontwikkelingsniveau van samenlevingen, van gedrag en onderhandelen in kleine groepen, van de ontwikkeling en aard van politieke eenheden, van dwangmatigheid in het gedrag van rivaliserende staten en van de gevolgen van de nucleaire revolutie.

'Oorlog'. Onder redaktie van: prof.dr. J.A.R.A.M. van Hooff, prof.dr. G. van Benthem van den Bergh en prof. dr. J.M. Rabbie, met bijdragen van drs. J.M.G. van der Dennen, prof.dr. J.J. Groen, dr. H.IJ. Houweling, dr. H. Prein, dr. J.G. Siccama en dr. N.A. Wilterdink. Uitgeverij Stubeg B.V. Hoogezand 1991, ISBN 90 6523 054 8, prijs *f* 28,50.

'De Zwarte Doos'. Vliegveiligheid en Vliegongelukken.

De kans op een vliegongeval is zeer gering, Niettemin verongelukken er elk jaar tientallen vliegtuigen en komen honderden mensen om het leven. Studies hebben uitgewezen dat vliegrampen zeer subjectieve gevoelens van onveiligheid oproepen.
Vliegen is in hoge mate veilig. Dat neemt niet weg dat grote waakzaamheid op het terrein van de vliegveiligheid is geboden, zeker nu de stellige verwachting is dat de intensiteit van het vliegverkeer in de komende jaren sterk zal toenemen.
In dit boek geeft een van de topmensen van de Rijksluchtvaartdienst aan waar er mogelijkheden tot verbetering liggen. Verder bevat deze publikatie ruime informatie over tal van aspecten van de veiligheid in de moderne luchtvaart, waarbij deskundigen uit de Nederlandse vliegwereld hun mening geven. Onderwerpen als de invloed van weer en wind op vliegongevallen, bomaanslagen en kapingen, het onderhoud van vliegtuigen, het vervoer van gevaarlijke goederen door de lucht en de chaotische situatie rond schadeloosstellingen na vliegrampen komen in dit boek aan de orde. Voorts is een overzicht van een aantal belangrijke vliegongevallen in de jaren tachtig opgenomen.
Tenslotte bevat het boek een tiental teksten uit de 'zwarte doos', de laatste gesprekken uit de cockpit, aangevuld met een verklarende woordenlijst.

'De Zwarte Doos'. Vliegveiligheid en vliegongelukken. Laatste berichten uit de Flight data recorder, door Wibo Burgers. Uitgeverij Elmar B.V., 165 bladzijden geïllustreerd, ISBN 906120 8696, prijs *f* 27,50.

'Vermist boven de Achterhoek'. Neergestorte Geallieerde vliegtuigen tijdens de Tweede Wereldoorlog - Historische feiten en achtergronden.

Het Nederlandse luchtruim vervulde tijdens de Tweede Wereldoorlog een bijzondere rol in de felle strijd van de Geallieerden mogendheden tegen het Derde Rijk van Adolf Hitler. De vliegroutes voor de Brite en Amerikaanse luchtaanvallen op Nazi-Duitsland - die naarmate de oorlog vorderde steeds veelvuldiger en krachtiger werden - voerden namelijk meestentijds over ons land. Daarbij vlogen in bijna alle gevallen de toestellen boven de Achterhoek. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat juist dit deel van Nederland - gelegen immers in de directe nabijheid van het zwaar bestookte Ruhrgebied, het hart van Duitslands (oorlogs)industrie - een hoog percentage neergestorte geallieerde vliegtuigen kent. Gedurende tal van jaren hebben de gebroeders Rhebergen intensief en nauwkeurig onderzoek verricht naar hetgeen zich destijds boven en in hun geboortestreek met betrekking tot die 'crashes' heeft afgespeeld. De neerslag van hun toegewijde speuren vormt deze rijk geïllustreerde documentaire 'Vermist boven de Achterhoek', de invulling van een lacune in een stuk recente geschiedenis.
Maar het boek bepaalt zich niet tot dit facet alleen: behalve een aantal reconstructies van gebeurtenissen die zich destijds in de regio voltrokken, wordt tevens in woord en beeld een uitvoerig historisch overzicht geboden van de Westeuropese luchtoorlog, vanaf het prille begin in 1914 tot de capitulatie van Nazi-Duitsland in 1945. Daarenboven is er, naast nog tal van vliegtechnische aspecten, aandacht voor de ondergrondse pilotenhulp van weleer, de Luchtmachtbergingsdienst en de Gravendienst van de Koninklijke Landmacht. Bijlagen, met onder andere een lijst van in de Achterhoek omgekomen geallieerde vliegers, completeren deze voor velen ongetwijfeld belangwekkende uitgave.

'Vermist boven de Achterhoek.' Neergestorte Geallieerde vliegtuigen tijden de Tweede Wereldoorlog - Historische feiten en achtergronden, door Wim en Peter Rhebergen. Uitgeverij Lunet/Naarden 1991, 128 bladzijden gebonden, ISBN 90 71753 11 X, prijs *f* 39,95.

'Prins Bernhard 50 jaar vlieger.' Een vliegerleven in vogelvlucht.

Op 24 april van dit jaar werd door de Koninklijke Luchtmacht en een aantal andere instanties en vertegenwoordigers uit de militaire en burger luchtvaart in Nederland op traditionele en feestelijke wijze het vijftig jarige vliegerjubileum van ZKH Prins Bernhard gevierd. Ter gelegenheid van dit jubileum liet het organisatiecomité een boekwerkje samenstellen met de titel 'Prins Bernhard 50 jaar vlieger'. Kolonel b.d. A.P. de Jong tekende voor een verantwoorde keuze en samenstelling van het historische materiaal, terwijl de Koninklijke Luchtmacht de realisatie op zich nam. Het boekwerk is tegen een kostprijs van *f* 17,50 te koop op de volgende plaatsen: De Welzijnszorgwinkels van de Luchtmachtonderdelen; Het voorlichtingscentrum van het Ministerie van Defensie aan de Korte Houtstraat 21 in Den Haag en de winkel van het Militaire Luchtvaart Museum in Soesterberg. Particulieren kunnen het boekwerk ook rechtstreeks schriftelijk bestellen bij Bureau Drukwerken en Formulieren DMKLu, Binkhorstlaan 135, kamer 265, Postbus 2500 ES Den Haag. Het boek wordt dan tegen een prijs van *f* 20,- franco thuis afgeleverd. In het Militaire Luchtvaart Museum is tot eind december de fotoexpositie 'Bernhard de Luchtvaarder' te bezichtigen.

'Schakel tussen twee Werelden'. Repatriërings- en troepenschepen naar en van Indië 1945-1951.

Tussen 1945 en 1951 werden duizenden soldaten en burgers met troepen- en passagiersschepen van en naar Indië vervoerd. Het ging niet alleen om schepen van bekende Nederlandse rederijen. Ook Britse, Noorse, Amerikaanse, Italiaanse, een enkel Frans en een Grieks schip hebben de verbinding tussen het vaderland en de Gordel van Smaragd v.v. onderhouden. Een aantal van de schepen, zoals de Kota Baroe, de Sibajak, de Johan van Oldenbarneveld en de Zuiderkruis, is heel bekend, van andere is de naam uit de herinnering verdwenen, behalve bij degenen zelf die de verre reis ermee ondernamen. Per rederij worden door de auteur, die een aantal scheepvaartpublikaties op zijn naam heeft staan, alle betreffende schepen beschreven. Zelden of nooit gepubliceerde afbeeldingen zorgen voor een fotografische documentatie. Verschillende reisindrukken verlevendigen het geheel. Technische gegevens, een korte levensloop van ieder schip en een alfabetisch register

completeren deze uitgave die voor oud-repatrianten en scheepvaartliefhebbers een must is.

'Schakel tussen twee werelden'. Repatriërings- en troepenschepen naar en van Indië 1945-1951, door A. Lagendijk. Uitgeverij De Bataafsche Leeuw, Amsterdam 1991, paperback,80 bladzijden rijk geïllustreerd, ISBN 90 6707 2672, prijs *f* 29,90.

'De schepen van de Koninklijke Marine vanaf 1945'.

De Koninklijke Marine stond na beëindiging van de Tweede Wereldoorlog voor een enorme uitdaging. Een groot aantal van haar vlooteenheden was tijdens de oorlog verloren gegaan. De nog beschikbare eenheden keerden in de loop van 1945 terug in vaderlandse wateren. Van een effectieve organisatie-struktuur was op dat moment nog nauwelijks sprake. Men moest van de grond af aan beginnen. Met (marine) voortvarendheid werd de klus aangepakt en al spoedig werden de eerste resultaten zichtbaar. Verzwarende omstandigheden waren ondermeer, het mijnenvrij maken van havens en vaarwegen in Nederland en deelname aan de operaties om het gezag in Nederlands-Indië te herstellen. Auteur W.H.E. van Amstel laat in zijn boek alle naoorlogse marine schepen, tot en met de nieuwste aanwinsten, de revue passeren. Van al die schepen zijn foto's geplaatst, waarvan verschillende niet eerder werden gepubliceerd. Elk hoofdstuk behandelt een scheepstype en begint met een korte inleiding, waarin wordt vermeld waarvoor dit type werd ontwikkeld. Vervolgens komen alle schepen van dit type aan bod met vermelding van technische gegevens en levensloop. Tenslotte completeren twee registers het boek, een alfabetisch register op naam en naamsein en een alfabetisch register, waarin alle ex-namen zijn benoemd. Kapitein ter zee R.E. de eindigt zijn voorwoord met: 'Ook voor de niet-marineman bevat dit boek een schat aan interessante gegevens over de schepen van de Koninklijke Marine na 1945, waardoor het boek naar mijn mening niet ontbreken mag op de boekenplank van iedere rechtgeaarde marineliefhebber'. Wij sluiten ons hierbij van harte aan, het is een schitterend boek.

'De schepen van de Koninklijke Marine vanaf 1945', W.H.E. van Amstel, Uitgeverij De Alk B.V., Alkmaar 19991, 176 pagina's gebonden rijk geïllustreerd, ISBN 90 6013, prijs *f* 59,90.

'KLu Nu'. De Koninklijke Luchtmacht in beeld.

Dit boek had als ondertitel ook mee kunnen krijgen 'De Koninklijke Luchtmacht in kleur'. Samensteller Coen van de Heuvel zocht uit meer dan tachtig door hem gebruikte (kleuren) diafilms ruim 120 fraaie opnamen uit en stelde daarmee een werkelijk bijzonder mooi foto-album/boekwerk samen. Hij wandelde als het ware met zijn camera door de KLu. Het resultaat mag er zijn. De vaak pagina-grote kleurenfoto's laten een interessante mix aan materieel en activiteiten zien. Hij heeft met name veel actiefoto's van de nu nog operationele vliegtuigen genomen. In een elftal hoofdstukken wordt aandacht besteed aan o.m. de opleiding tot jachtvlieger, het dagelijks werk, mens en machine de opleiding in Canada. De overzichten van de vliegtuigsquadrons en de thans in dienst zijnde vliegtuigen zullen velen op prijs stellen.

'KLu Nu'. door Coen van de Heuvel, Uitgeverij Van Holkema en Warendorf, Houten 1991, 128 pagina's gebonden. ISBN 90 269 4199 4, prijs *f* 49,90.

J. van den Berg

'Koninklijk Verenigd'. Functie en analyse van een vorstelijk predikaat.

Een uitgave van Print Code B.V. te Rijswijk, die vorig jaar 'Met Koninklijke Allure', waarin nagenoeg alle ondernemingen met het predikaat 'Koninklijk' zijn samengebracht, liet verschijnen.
'Koninklijk Verenigd' geeft na een informatieve inleiding en inventarisatie van de historische gang van het predikaat 'Koninklijk' voor verenigingen en instellingen. De redaktie gaat uitvoerig in op de rol die ons vorstenhuis speelt bij het verlenen van het predikaat. Het begrip 'Koninklijk' is door koning Lodewijk Napoleon in Nederland geïntroduceerd. Zo werd in 1808 het 'Koninklijk Museum' te Amsterdam geopend en eveneens aldaar het 'Koninklijk Instituut van Wetenschappen, letteren en Schoone Kunsten' opgericht.

Koning Willem I nam het recht tot het verlenen van het predikaat 'Koninklijk' over. Het ging de koning er vooral om instellingen te onderscheiden, die een bijdrage leverden aan het algemeen welzijn van het Koninkrijk. Koning Willem II legde gedurende zijn betrekkelijk korte regeerperiode andere accenten. Hij nam in 1841 de Schouwburg van 's-Gravenhage van de staat over. Letterlijk en figuurlijk was het een 'Koninklijke Schouwburg', het predikaat werd eerst in 1889 verleend.
Koning Willem III gebruikte het recht ter stimulering van de vele instellingen en verenigingen, die in de tweede helft van de negentiende eeuw ontstonden. Zestig to zeventig procent van de predikaatverleningen dateren uit het ontstaan gedurende die tijd. Koningin Emma heeft de aanzet gegeven tot reorganisatie van de grondlijnen voor het predikaat. De uitvoering liet zij aan haar opvolgster Koningin Wilhelmina over. Vanwege de terughoudendheid van haar moeder Koningin Emma kwam bij de troonswisseling een stroom van aanvragen binnen. Het lag in het voornemen het recht bij uitzondering te verlenen. Criteria waren, nationaal belang en 25- of 50- jarig bestaan van een instelling. Koningin Juliana hanteerde de duidelijke regels zonder de ene vereniging boven de andere te stellen. Vanaf 1954 moest men 75 jaar bestaan. Vele genootschappen en verenigingen bereiken nu deze leeftijdsgrens zowel binnen de wereld van de muziek, als ook op andere terreinen. Koningin Beatrix voerde nieuwe toekenningscriteria in en stelde strakkere uitvoeringsbepalingen in, waaronder tenminste 100 jaar bestaan.
325 onderscheiden verenigingen en instellingen schetsen hun eigen ontstaansgeschiedenis, hun functioneren nu en in de toekomst. Een veertigtal heeft een relatie met Defensie. Het is wel zo dat de presentatie zeer verschillend is. De Koninklijke Militaire Academie presenteert zich wel zeer summier met haar verenigingsorgaan 'Parade'. Interessant zou zijn geweest als de band met het Koninklijk Huis was benadrukt en de rol van de eerste president-curator was belicht. Z.K.H. Prins Bernhard, die vrij veel beschermheerschappen heeft is dan ook driemaal afgebeeld, waaronder als ritmeester tijdens het uitreiken van een ereprijs. Ook de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap houdt haar schets kort maar krachtig. Mogelijk is het standpunt van de huidige staatssecretaris ten aanzien van het wetenschappelijk peil van de krijgswetenschap mede van invloed geweest.
De presentatie van de Koninklijke Militaire Sportvereniging, de Koninklijke Officiersschermbond en de Koninklijke Onderofficiersschermbond zijn een goed voorbeeld van hoe het kan en hoe het zou moeten. Deze verenigingen kunnen wedijveren met de presentatie van de civiele instellingen en verenigingen zoals de Koninklijke Schouwburg en de A.N.W.B. De heren M.R. van der Krogt en R.S. van Leyden verdienen een compliment voor hun initiatief en werk.

'Koninklijk Verenigd' is een uitgave van Print Code B.V. te Rijswijk, S.W. Churchilllaan 375, tel. 070-3948813 en kost *f* 49,50 (exclusief verzendkosten).

M.C. van der Hoog

Jaarboek 1990/91 van de Stichting 'Menno van Coehoorn'.

Artikel 2 der statuten houdt o.a. in, dat de Stichting 'Menno van Coehoorn' zich ten doel stelt, de instandhouding te bevorderen van oude, buiten militair gebruik gestelde vestingwerken en andere militaire objecten in Nederland of daarbuiten, in het laatste geval Nederlands verleden. Ook ditmaal voldoet het jaarboek geheel aan het doel van de Stichting. Een aanzienlijk deel van de tekst is gewijd aan Menno baron van Coehoorn, die 350 jaar geleden werd geboren en die zich ontwikkelde tot een veldheer en vestingbouwer van formaat, befaamd ver over onze grenzen!
Verder bevat het jaarboek vele andere zeer belangwekkende artikelen o.a. over de vestingen van de zuidelijke Nederlanden, de vesting Naarden, fort Oranje op Sint Eustatius, accessen (toegangen) in inundatiestellingen, accesverdediging bij Honswijk, 17e eeuwse collecties maquettes van Nederlandse vestingen en versterkte steden, het 'Genneper Huis', wetgeving en rechtspraak voor opstallen bij verdedigingswerken, boekbesprekingen en mededelingen over vestingwerken.

Het boek (256 bladzijden) is gedrukt in een duidelijk lettertype en is voorzien van veel zwart/wit afbeeldingen, kortom, ziet er zeer verzorgd uit! Het is niet in de boekhandel verkrijgbaar doch

geïnteresseerden kunnen het verkrijgen door *f* 50,- over te maken op postbankrekening 639536 t.n.v. 'Stichting Menno van Coehoorn-bestellingen' te Den Haag onder vermelding 'Jaarboek 1990/91'.

P.H.Th. Dumon

Operatie Market Garden I en II (respectievelijk 80 en 72 blzn). Twee boekjes in de serie Gidsen historische plaatsen Tweede Wereldoorlog door L.P.J. Vroemen.

Deze boekjes vormen het derde en vierde deel van de serie publicaties van de Europese Bibliotheek in samenwerking met de Koninklijke Nederlandse vereniging 'Ons Leger' onder eindredactie van generaal-majoor H.A. Kramer.
Ons lid, de heer Vroemen, is bij uitstek deskundig waar het gaat om de 'Slag om Arnhem' in september 1944, waarbij het de Geallieerden met een grote luchtlandingsoperatie niet gelukt is de Rijnbrug in Arnhem in handen te krijgen.
Het hoe en waarom van deze operatie wordt duidelijk uitgelegd. Hoewel uiteraard beknopt, wordt een goed inzicht gegeven in het verloop van deze harde strijd waarbij vele staaltjes van grote persoonlijke moed zijn verricht. Helaas resulteerde dit in een moeizame terugtocht over de Rijn naar Brabant.
De boekjes zijn verlucht met vele zwart-wit foto's en uitgevoerd in het bekende handzame formaat, waardoor zij gemakkelijk op een auto- of wandeltocht zijn mee te nemen. De routes voor deze tochtjes zijn duidelijk beschreven.
Achterin zijn overzichten opgenomen van de organisatie van de Geallieerde troepen, erevelden en begraafplaatsen en musea, alsmede een uitgebreide literatuurlijst.
De boekjes zijn bijzonder geschikt om op een prettige manier een vakantie- of snipperdag te besteden, waarbij tevens de kennis over een van de meest dramatische episoden uit de Tweede Wereldoorlog wordt verruimd.
Elk deel kost *f* 17,90 bij de boekhandel.

H. Muller

Aanmeldingsformulier
JAARLIJKSE ALGEMENE LEDENVERGADERING
9 november 1991

Ondergetekende: ..... (naam)

..... (adres) ..... (woonplaats)
zal de jaarlijkse algemene ledenvergadering op 9 november a.s. bijwonen. Hij/zij *) neemt als introducé(e)(s) mee .... personen.
Hij/zij *) zal de kosten (*f 25,- per persoon mèt lunch of f 7,50 per persoon zònder lunch*) vooraf overmaken aan de penningmeester van 'Mars te Historia' te Wassenaar, giro: **29 40 790** of rek. nr. **65.82.12.125** van de NMB te Wassenaar.
Hij/zij *) wenst wel/niet *) te beschikken over tafelruimte t.b.v. de ruilbeurs.

Hij/zij *) stelt onderstaande artikelen ter beschikking voor de veiling t.b.v. de 'Stichting Diekerhoff-fonds':

.....

(eventueel vervolgen met bijlage(n).

(plaats) ..... (datum) .....

Handtekening: .....

*) Doorhalen wat niet gewenst is.

Vóór 25 oktober opsturen naar J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda.

Gaarne duidelijk invullen *MET* of *ZONDER* lunch!

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste en Tweede Wereldoorlog. Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres:
Oostzeedijk beneden 231 A
3061 VW Rotterdam.
Geopend: vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.
Telefoon: 010-4140267
01862-2338
3274 ZJ Blaaksedijk - NL